

Kupujte iba
od predajcu
s preukazom.
Číslo preukazu
predajcu:

NOTABENE

2,80 €

Polovica
pre predajcu

Európa

**Tamara
Šimončíková
Heribanová**
Milujem tento kúsok zeme

Od uniformy k rituálu (4) ● Európa je hľadanie pravdy (8) ● Poľsko vstalo z popola (12) ● Medzi Bruselom a Štrasburgom (16) ● Stratený v Európe (19) ● Bicyklom na kraj sveta (22) ● Loď, ktorú už neodfotím (26) ● To dieťa pôjde do Ameriky! (30) ● Ako sa rodila Európa (34) ● Dialóg duše a prírody (36) ● Posledné rande v Alpách (39) ● Prepojení (40)

MÁJ 2026 Č. 298

↖ Mardi Gras, New Orleans, Louisiana, USA (Cimarron).

Od uniformy k rituálu

Foto Charles Fréger
STRANA 4 →

Európania spoza oceánu

Pred pár rokmi som strávila dva týždne na Tenerife. Učila som sa po španielsky a pracovala som odtiaľ na diaľku. Hoci ide o sopečný ostrov v blízkosti afrického kontinentu, je súčasťou Španielska. Preto som čakala na cestách horkokrvných španielskych šoférov. Spoza volantov sa však na mňa väčšinou usmievali ohľaduplní britskí seniori. Guančovia, pôvodní obyvatelia Kanárskych ostrovov, prestali ako národ existovať na prelome 15. a 16. storočia. Časť vyvraždili španielski kolonizátori pri dobývaní ostrovov, časť zabili choroby, ktoré Španieli priniesli, a zvyšok postupne splynul s kolonizátormi. A ostrovy, ktoré geograficky patria k Afrike, sa stali etnicky španielskymi.

Prešlo pár storočí. Na „Kanároch“ našli medzitým nový (alebo druhý) domov ďalší Európania. Populárne sú medzi Severanmi. Tým v ich krajinách často chýba slnko. Ostrovy v Atlantiku sa stali útočiskom hlavne pre občanov Spojeného kráľovstva. V roku 2022 ich tam oficiálne žilo takmer 30 000 a tvorili viac ako 10 % obyvateľov. Odhady, ktoré započítali aj neregistrovaných Britov, hovorili dokonca o 45 000 obyvateľov z ostrovov na severe kontinentu.

Aj tak vyzerá dnešná Európa. Ba čo viac – súčasťou Európskej únie vrátane jednotného trhu je 22 zámorských území. V Karibiku, Atlantiku a Indickom oceáne. Prečo? Lebo administratívne patria pod členské štáty: Francúzsko, Španielsko a Portugalsko. Ide napríklad o Kanárske a Azorské ostrovy, Madeiru, Francúzsku Guyanu, Guadeloupe, Martinik, Réunion či Svätý Martin. Ďalšie územia nie sú súčasťou únie, ale sú považované za pridružené. To je napríklad Grónsko, Aruba alebo Francúzska Polynézia.

Zrejme každému je jasné, ako sa tieto územia ďaleko v svetových oceánoch stali súčasťou Európskej únie. Ide o pozostatok z éry kolonializmu, na ktorej nemôžeme nájsť nič správne ani humanistické. Zároveň nám to pripomína, že koncept európanstva zahŕňa oveľa viac aspektov, než o akých prvoplánovo uvažujeme. Hlavne keď si uvedomíme, že obyvateľstvo mnohých ostrovov v Karibiku tvoria ľudia pôvodom z Afriky, predkov ktorých tam pred stáročiami násilím privliekli európski kolonizátori ako otrokov.

Našťastie, hodnoty Európy sa odvtedy zmenili. Keď sa nedávno pýtali študentov na výmenných pobytoch v rámci programu Erasmus, ktoré si cenia najviac, spomínali voľný pohyb a možnosť študovať a pracovať kdekoľvek v rámci Európskej únie. Ale častejšie hovorili o pestrosti jej obyvateľov. O tom, že únia je predovšetkým spoločenstvo rôznorodých ľudí, ktorí majú k sebe vďaka europrojektu bližšie. A hlavne o slobode voľby stať sa tým, kým chceš byť. V mnohých častiach sveta niečo také vôbec nie je samozrejmé.

Vážme si to.

Jana Čavojská
šéfredaktorka

Od uniformy k rituálu

→ 4

Francúzsky fotograf Charles Fréger zachytáva prapôvodnú, divokú podstatu Európanov, ktorá prežíva v ľudových tradíciách. Keď si civilizovaný človek oblečie masku, stáva sa niekým iným.

Stratený v Európe → 19

Ako sa na nás pozerá Afroameričan so zmyslom pre humor a aký obraz nám ponúkne? Zasmejete sa? Alebo bude pristrý?

Lod', ktorú už neodfotím

→ 26

Ešte pred svitaním ma budí zvuk motora odchádzajúcej rybárskej lode. Ticho prístavu ruší len kovové cinkanie lán o stožiare lodí a šplechot mora. Vzduch vonia soľou a na oblohe pomaly blednú hviezdy.

Od uniformy k rituálu

Text Zuzana Gogová

Foto Charles Fréger

Francúzsky fotograf Charles Fréger zachytáva prapôvodnú, divokú podstatu Európanov, ktorá prežíva v ľudových tradíciách. Keď si civilizovaný človek oblečie masku, stáva sa niekým iným.

a hľadal „postavu divocha, ktorá prežíva v ľudových tradíciách“.

Divoch má archetypálny charakter. Sčasti je človek, sčasti zviera alebo rastlina. Je súčasťou rituálov pohan-ských či náboženských sviatkov, cyklu ročných období, karnevalov, vianočného alebo predveľkonočného obdobia. Rôzne podoby polozvierat majú naprieč krajinami podobnú magicko-ceremoniálnu funkciu. Zvyknú symbolizovať plodnosť, ochranu komunity, silu, úrodu a hospodársku prosperitu. V sprievodoch roztupašne až groteskne pobejú, ale rovnako

CHARIVARI

Charles Fréger pracuje na ďalšom projekte, zameranom na európsky kontinent.

Charivari mapuje spoločnosť a spoločenský konflikt. Zaoberá sa tým, ako sa pozeráme na druhých cez prizmu stereotypov.

Sociálny konflikt zachytáva fotograf okrem iného aj počas obdobia, ktoré v našom prostredí poznáme ako fašiangy.

↗ Ufushishi, Nago, Okinawa, Japonsko (Yokainoshima).

Charlesa som prvýkrát stretla koncom januára vo Vyšných Ružbachoch. Dovtedy sme komunikovali cez videohovory a pripravovali jeho cestu naprieč miestami a komunitami, ktoré sú súčasťou projektu Charivari. Podobne ako lokality v Českej republike, Rakúsku, Nemecku, Francúzsku či Estónsku, ktoré navštívil hneď potom.

POLOZVIERA

„Všetko, čo som fotografoval predtým, bolo založené na myšlienke sériovosti a uniformity. Od toho som sa posunul k fotografovaniu skupín ľudí, ktorí sa venujú rituálom,“ vysvetlil mi počas jedného videohovoru a na svojom webe mi pritom cez zdieľanú obrazovku počítača ukazoval fotografickú sériu Impérium. Prechádzame fotografiami

vybraných regimentov v šesnástich krajinách Európy. Muži majú na sebe uniformy so zvieracími prvkami: vysoká kožušinová čiapka typická nielen pre britskú kráľovskú gardu, konské chocholy na prilbách, imitácia tigrej kože ako súčasť vrchnej časti oblečenia, rôzne podoby peria na pokrývkach hlavy. Tieto prvky spolu so škrobenými goliermi alebo poniklovanými gombíkmi sú v očiach fotografa pozostatkami európskej histórie a kultúry predchádzajúcich storočí. „Bolo pre mňa veľmi zaujímavé vidieť prepojenie medzi animálnosťou, uniformitou a istou formou rituálneho aspektu.“

Nasledovali fotografické série z Namíbie, Brazílie a Nového Zélandu, aby sa Charles opäť zameral na Európu v projekte nazvanom Wilder Mann. Dva roky cestoval kontinentom

↖ *Charkula*
Nritya, Mathura,
Uttarpradéš, India
(Aam Aastha).

↖ *Śmierguśnik, Wilamowice,*
Polsko (Charivari).

vyvolávajú aj strach. Charles si všimol, že typológia postáv maškarád je podobná. „Napríklad taký medveď. Je všade. Či pôjdeš do Španielska, Francúzska, Talianska, Rumunska, Poľska, Nemecka, Rakúska alebo na Slovensko, je jednou z hlavných postáv karnevalov a maškarád.”

ROZMARNÉ AJ DESIVÉ

Zoomorfné postavy sú odeté v rôznych maskách. Majú obleky zo slamy, kožušiny, kostí, ale aj z listia či vetiev, ako je to v prípade postavy spojenej s prvým májovým dňom v Anglicku „Jack v zelenom“, po anglicky Jack in the Green. Niektoré postavy sú rozmarné, iné desivé. Na Podpoľaní u nás symbolizuje túto postavu Kubo, odetý v ovčej srsti a s kyjakom v ruke. V rumunskej Palance alebo vo francúzskych Pyrenejách je to medveď, v Alpách krampus, Tschäggtätt vo Švajčiarsku. V Tirolsku majú Schnappviechera, do istej miery podobného slovenskému turoňovi, hlavne pohyblivou časťou papule – chriapy, ktorú tvorí klapačka s červeným jazykom. Podobnú majú v Brutovciach neďaleko Levoče a spolu s forbaským turoňom ju Charles nafotil počas poslednej cesty v januári.

Vtedy sme skoro ráno vyrazili z Vyšných Ružbách do neďalekej obce Forbasy. Na jednom konci dediny si Charles vyhlíadal veľkú zasneženú plochu. Hoci do fašiangovej soboty zostávali ešte dva týždne, šesť postáv v maskách prechádzalo pešo dedinou. Charlesov proces fotenia je pomalý. Najprv inštruuje turoňov, aby nepošliapali tenkú vrstvu snehu okolo seba. Potom inscenuje postavy tak, aby vznikla fotografia s magickou postavou zvierata symbolizujúceho tura divokého, ktorého na našom území vyhubili v 17. storočí. Kostým a maska sú v symbióze s prostredím. „Myslím si, že keď sa pozrieš na väčšinu mojich fotiek z projektu Wildera Mann, nepredstavíš si muža, ktorý má na sebe masku, ale zvierat samotné,” hovorí fotograf.

TO NAJLEPŠIE ZO SEBA

Keď sa Charles pustil do projektu Wilder Mann, začal sa zameriavať na tvar tela a jeho zakomponovanie do krajiny. Tak sa od portrétovania posunul k siluétam. Vznikajú komunikáciu s prostredím. Trpezlivo ich

zachytáva pomocou niekoľkých bleskov. „Niekedy ma prostredie prekvapí hmlou alebo snehom. Dôležité je aj svetlo a nálada. To, čo sú ľudia ochotní vložiť do procesu, aby ukázali to najlepšie zo seba.“

Charles hovorí, že nemá recept na to, ako vytvoriť dobrú fotografiu. Nie je to iba technická záležitosť, prísť na nejaké miesto, stretnúť ľudí v maskách a odfoťiť ich. Všetko musí do seba zapadnúť. Niekedy napomôže hmla, sychravé počasie, sneh. „Keď som fotil naposledy v Nemecku, pôsobilo to až abstraktne – sneh a obloha sa akoby spájali.“

Charles o sebe odmieta hovoriť ako o etnografovi, i keď mnohé jeho série majú až encyklopedický charakter. Pracuje s hlbšou interpretáciou než iba s dokonalými portrétmi masiek. „Wilder Mann je zmes blata, slamy, srsti a má niečo spoločné

✓ Butzesel, Villingen,
Germany
(Charivari).

✓ Schnappviecher, Tramin,
Južné Tirolsko, Taliansko
(Wilder Mann).

s primitívnym inštinktom. Animálnosť nemá nič spoločné so silou, ale so slabosťou a krehkosťou.“

Slabosť vníma fotograf ako priznanie si vlastnej nedokonalosti v kontraste k tradičným predstavám európskej spoločnosti o lepšej, civilizovanejšej a racionálnejšej časti sveta. „V skutočnosti bolo najcivilizovanejšie obdobie ľudstva v Európe zároveň najagresívnejším. V momente, keď sme sa cítili najviac civilizovaní, došlo k najhorším vojnám a genocídám. Stáva sa to vtedy, keď civilizácia zabudne na svoju krehkosť a slabosť a chce sa ukázať ako tá, ktorá ovláda svet a rozumie mu lepšie než ostatní.“

PRELOMENIE KONVENCIÍ

Pojem šarivari znamená chaos a kakofóniu. V minulosti tak označovali hlučné sprievody, ktoré mali za cieľ zahanbiť člena komunity. Charlesova fotografická séria Charivari je o tom, cez aké stereotypy sa ľudia na seba pozerajú. „Maškarády zobrazujú, čo považovali za dobré, čo za zlé, čo bolo súčasťou komunity a čo bolo mimo nej. Masky využívajú klišé. Veľa maškarád, ktoré som fotografoval, súvisí so sociálnym posudzovaním. Posudzujeme druhého, ako vyzerá, aký by mal byť, ako by sa mal správať.“

Zložitejšími postavami karnevalov naprieč viacerými krajinami sú napríklad Žid, cigán, cigánka, čarodejnica. Tie treba reflektovať v historickom

↙ Bourani,
Tynavos, Grécko
(Charivari).

kontexte. „Potrebujeme prepojiť tradíciu s históriou a definovať, ako ľudia tieto postavy kedysi chápali a ako s nimi interagovali. Problém nie je v tom, čo sa deje počas karnevalu, ale mimo neho. Hlavne na miestach so silnou skúsenosťou s antisemitizmom a diskrimináciou.“ Viaceré európske karnevaly karikujú postavu cudzinca a mocenskú dynamiku, ktorá odkazuje na konfrontácie, invázie a vojny. Také sú napríklad postavy Turkov.

O niekoľko dní neskôr vyrážame autom z Moravskej Třebovej do troch lokalít Českomoravskej vysočiny – do dedinky Stan, do skanzenu Veselý Kopec a do Hamrov. Vo všetkých troch prebieha autentický masopust. Masky sa naň pripravujú celú noc. Do Stanu dorazíme ešte za tmy. V kultúrnom dome a hasičskej zbrojnici finalizujú prípravu, najmä masky Slameného.

↘ Užgavėnės,
Vilnius, Litva
(Charivari).

Jeho kostým vzniká prácnym zapletaním stebiel slamy.

Sprievod sa začína krátko po siedmej ráno a pokračuje celý deň. Chodí sa od domu k domu, spieva, zjedá, pije alkohol. Nie je prekvapením, že procesie sa zúčastňujú muži so synmi v rovnakých maskách. Odovzdávajú tak tradíciu ďalej.

Táto udalosť vytiahne ľudí z každodennosti. „Keď si niekto oblečie napríklad masku medveďa, stáva sa niekým iným. Je veľmi dôležité, že ostatní sú pripravení vidieť v ňom medveďa. Zrúti sa to v momente, keď sa niekto oblečie ako medveď a nikoho to nebude zaujímať,“ hovorí Charles. „Maska umožňuje interagovať s druhými iným spôsobom než obvykle. Človek v maske predstiera, že je niekto iný nielen pred ostatnými, ale aj pred sebou.“ Fotograf si všimol, že ľudia si prirodzene vyberajú masky podľa reči tela, fyzickej kapacity. „Niekto chce vyjadriť silu, iný napríklad ženskosť.“

Krátko predtým, než postava lauffera požiada starostku o povolenie prejsť so sprievodom masiek dedinou, podíde k Charlesovi postava v maske Žida a pustí sa do improvizovaného holenia jeho brady. Vypýta si za to päť korún. Postava kominára mu zase namaže tvár smolou a mladé Cigánky nakreslia rúžom srdiečko na líce. „Túto interakciu potrebujú obe strany. Je to moment prelomenia konvencií bežného života,“ uzatvára Charles. ●

CHARLES FRÉGER

Francúzsky fotograf. Vyše dvadsať rokov fotografuje rôzne komunity – športové, vojenské, festivalové či karnevalové, ktoré spája nejaká forma uniformity. Zaujímajú ho podoby väzieb, interakcií a rituálov. Ťažisko jeho fotografických sérií sa postupne presunulo z portrétu na siluetu a od uniforiem ku kostýmom a maskám, ktoré si jednotlivci pri špecifických udalostiach obliekajú. Kostým vníma ako prostriedok, vďaka ktorému dochádza k stelesneniu animálnej a krehkej podstaty v človeku. Od roku 2010 vydal štyri knihy mapujúce podoby maškarád naprieč svetom. Prvou bola kniha Wilder Mann, venovaná európskemu kontinentu (2010 – súčasnosť), nasledovala Yokainoshima (2013 – 2015), v ktorej mapoval japonské maskové rituály rurálnych oblastí, Cimarron (2014 – 2018), zakotvená na územiach Ameriky primárne medzi potomkami afrických otrokov. Poslednou bola Aam Aastha (2019 – 2022) dokumentujúca masky v Indii.

Európa je hľadanie pravdy

Text Mária Modrovich
Foto Branislav Šimončík

Mať svojich, mať možnosť pohladať ich po ruke, objať ich, pobudnúť spolu aspoň chvíľu, je podľa spisovateľky a svetobežníčky Tamary Šimončíkovej Heribanovej najväčší životný luxus.

Spisovateľka a zberateľka krojov Tamara Šimončíková Heribanová žila na rôznych miestach Európy a už ako veľmi mladá vďaka tomu dospela. V štrnástich už bývala sama vo Viedni, na univerzite žila v Utrechte s desiatkami ľudí z rôznych krajín sveta. Stretnutia s rôznorodosťou ľudských osudov boli pre ňu veľkým

ponaučením. Pochopila, že to najdôležitejšie a najvzácnejšie je láska, blízkosť, vzťahy a putá.

Aké bolo študovať v rôznych európskych mestách a jazykoch?

Dospievanie a štúdiá v zahraničí mi dali disciplínu, schopnosť nachádzať si v cudzom to svoje, mať silný vnútorný

pilier s celou nošou hodnôt, ktoré sú v istom zmysle slova neoblomné. Keď som mala desať rokov, začala som navštevovať UNESCO základnú školu v Kittsee. Absolútne jazykovo nevybavená som sa musela veľmi rýchlo prispôbiť vyučovaniu všetkých predmetov v nemeckom jazyku. Pomerne mladá som v istých veciach dospelá. Mohla som sa spoľahnúť len sama na seba. Súčasne som si musela vyvinúť cit pri situácii a javy, ktoré bolo potrebné vedieť nielen žiť a čítať, ale aj interpretovať a odhadnúť, čo sa bude diať. Ako štrnásťročná som už bývala bez rodičov v prvom viedenskom okrsku. Síce som mala výhľad na Stephansdom, ale v byte nás niekedy žilo aj viac ako dvadsať žien. Bol to byt pre sociálne znevýhodnené ženy a študentky. Príbehy jeho obyvateľiek v sebe niesli veľa neľahkého a ťaživého.

Pre také mladé dievča to muselo byť náročné.

Odkedy si pamätám, bavilo ma byť citlivou pozorovateľkou a poslucháčkou. Vždy som sa snažila čo najviac

peniknúť k pravde ľudí, s ktorými som sa delila o priestor. Myslím si, že obdobie vo Viedni ma naučilo trpezlivosti, empatii a chápaniu zložitosti života. Počas štúdií na univerzite som sa na istý čas presunula do holandského Utrechtu, kde som opäť zdieľala bývanie s desiatkami ľudí z rôznych krajín sveta. Istú dobu som žila v polorozpadnutom dome v nie celkom bezpečnej časti mesta. V lete som tam bývala celkom sama. Vonkajšie dvere sa nedali zamknúť. Raz som uprostred noci počula na schodisku kroky. V pyžame som vyšla na schodisko a rázne povedala podnapitému pánovi, že by mal odísť. Chvíľu sme na seba mlčky hľadeli, potom som sa zvrtila a vrátila sa s fľašou vodky, jogurtom a kúskom koláča. Neviem, prečo som prešla do slovenčiny – asi sa človek v niektorých chvíľach potrebuje oprieť o istotu rodnej melódie jazyka, ktorý ho uspával, keď ešte nemal ani meter. Podala som mu tie veci a po slovensky som mu povedala, nech ide preč a že to je darček odo mňa. Nech som bola kdekokoľvek, nebála som sa.

Ovplyvnilo takéto dospievanie tvoje ďalšie smerovanie?

Všetko, čo v živote zažijeme, nás formuje. Aj zlé obdobie môže byť obrovským darom, ak si z neho odnesieme ponaučenie. Najväčšie straty a prehry mi vždy boli zároveň veľkou lekciami. Osobnou, intímnou školou. Stretnutia s rôznorodosťou ľudských osudov a s ťažkosťami, ktoré mi život priniesol, boli veľkým ponaučením. Nakoniec je to celkom jednoduché. Človek nemusí cestovať, aby si to uvedomil. Najdôležitejšie a najvzácnejšie, čo môžeme mať, je láska, blízkosť, vzťahy, putá. Nech sme kdekokoľvek, stačí jeden človek, ktorý nám je duševne blízky a rozumie nám, a dokážeme v sebe nájsť neskutočne veľa sily. Niekedy toho človeka ani nemusíme mať fyzicky pri sebe. Môže to byť spomienka na babku, učiteľku, susedku, na niekoho, komu na nás záležalo. Ako putujeme životom, rôzne podoby náklonnosti sa na nás zachytávajú a vrstvia. Tvoria neviditeľné vlákna, ktoré nás robia silnejšími a odolnejšími. Koľko lásky zažijeme, toľko dokážeme odovzdať ďalej. Niekedy sa nás dotýka aj láska prírody či láska dejín miesta, odhodlanie našich predkov,

ktorí museli veľa obetovať a často mali existenčne taký náročný život, že neuniesli ťarchu toho, čo im bolo do kolísky dané. Nedávno som sa dostala ku kufríku s listami mojej prababky Agneše. Roky sme ho nevedeli nájsť.

Aký bol jej príbeh?

Emigrovala z malej dedinky Czerna Gora do Ameriky, kde sa vydala a porodila môjho dedka. Keď mal tri roky, vrátila sa s ním na Slovensko. Prechádzala som jej korešpondenciu s blízkymi, ktorí ostali v Amerike, čítala som listy od môjho pradedka, ktorý sa v jednom momente stratil. V listoch z konca 20. rokov minulého storočia som čítala o biede, hladu,

„Vďaka zbieraniu krojov, ale najmä ľudských vedomostí a výpovedí som stretla množstvo vzácných ľudí.“

o nemožnosti nájsť si prácu počas obdobia inflácie, o obrovskom smútku slovenských emigrantov v Amerike za domovinou. Bolo v nich veľa beznádeje, pretože mnohí nemali na lístok späť. Myslím si, že stratil domovinu je jedna z najväčších strát, aké existujú. Ja som sa vždy mohla vrátiť. Tá možnosť výberu bola pre mňa obrovskou slobodou.

Ak by si z miest, kde si žila, mala vybrať tvojmu srdcu najbližšie, ktoré by to boli?

Napadá mi obdobie v anglickom Brightone. Každý deň ma škrekotom budili čajky, hodinu som kráčala popri pláži, spoznala som veľa nových ľudí z Latinskej Ameriky, s ktorými som zdieľala dom. Bolo to pekné obdobie. Veľa som čítala, chodila som po blížich trhoch a antikvariátoch, učila som sa. V osamotení som sa cítila prepojená sama so sebou. Rada spomínam aj na roky v Portugalsku. S manželom som tam robila výskum tradičného ľudového odevu. Navštevovali sme malé múzeá a folklórne súbory, spoznávali sme svet, ktorý v pôvodnej podobe už

neexistuje. Najmilšie a môjmu srdcu najbližšie miesto je však Slovensko.

Prečo?

Tu mám svoje korene. Milujem tento kúsok zeme. Precestovala som ho krížom-krážom od väčších miest až po dediny a lazy. Vďaka zbieraniu krojov, ale najmä ľudských vedomostí a výpovedí som stretla množstvo vzácných ľudí. Vždy ma to ťahalo k minulosti, k staršej generácii. Tá je často studnicou múdrosti. Je mi ľúto, že nemám viac času na ľudí, ktorí majú takmer celý život za sebou a pritom toho majú ešte toľko čo povedať. Na druhej strane trávim veľa času s deťmi. Vďaka literárnym besedám na školách a v knižniciach tiež spoznávam Slovensko. Svet tých najmenších mi je azda najbližší. Cítim, že chvíle strávené s deťmi majú veľký zmysel. Ja sama v živote najviac ďakujem okrem rodiny učiteľom a učiteľkám. Chytili ma za ruku, keď som to najmenej čakala, darovali mi svoj čas a milé slovo. Verím, že každý má možnosť rozkvitnúť a odovzdať okoliu mnoho dobrého a prospešného. Zatrpknutí či rezignovaní sú ľudia možno len preto, že ich nikto neobjal, keď im bolo skutočne ťažko. Nedávno som dohadovala besedu v škole v jednom mestečku a pani riaditeľka mi napísala, že bude pre najlepších žiakov a žiačky, takých, čo radi čítajú. Odpísala som jej, že by som tam rada mala najmä tých, ktorých knihy nebavia.

Si z generácie nomádov, ktorí sa mohli voľne pohybovať po svete. Aj to má však svoje úskalia: človek môže mať pocit, že nikam nepatrí. Doma už nie je celkom doma a na novej adrese trvá dlhší čas, kým sa zakorení a vybuduje hlbšie väzby. Tiež to tak vnímaš?

Domov si nesieme v sebe. Pamätám si na spolužiačku Maju Dragović zo Srbska. Od nás ostatných bola o tri roky staršia, dvakrát prepadla. Do Viedne prišla s mamou, počas vojny jej vyvražďili zvyšok rodiny. Na hodinu dejepisu sme mali priniesť vec, ktorá je pre nás najvzácnejšia. Maja vyťahla z ruksaku zaváraninový pohár s hlinou. Keď utekali z rodnej dediny, mama jej povedala, aby si zo záhrady vzala hlinu. Nech ich cesty povedú kamkoľvek a nech kdekoľvek skončia, tá hlina

jej vždy bude pripomínať rozkvitnuté čerešne, bratov, starkú, dedka, sliepky, prestretý nedeľný stôl. Nikdy nezabudnem na Majin zaváraninový pohár a na jej ruky, ktoré ho objímali. Novodobé nomádstvo, keď človek sedí na Bali s laptopom na kolenách a má na účte toľko, že si môže vždy kúpiť letenku kamkoľvek, je úplne iné. Mnohí však nemajú žiadne „späť“. Niekedy „späť“ ani neexistuje. Patriť niekam a cítiť, že na tom mieste veci dávajú zmysel, je podľa mňa jeden z najkrajších pocitov. Mať svojich, mať možnosť pohľadiť ich po ruke, objasť ich, pobudnúť spolu aspoň chvíľu, je v mojich očiach najväčší životný luxus. Spoločný čas, blízkosť. Zdieľanie problémov, radosti, túžob, nádejí aj pádov a stroskotaní. Keď na to človek nie je sám.

Z hľadiska tvojho „svetoobčianstva“ môžeme nadšenie pre slovenský kroj vnímať ako kotvu, ktorá ťa spája s domovinou. Alebo je za tým niečo iné?

Je za tým moja 91-ročná babička Marienka, ktorú veľmi ľúbim. Je za tým materinský jazyk, v ktorom snívam, ktorý má pre mňa ten najľubozvučnejší tón a rozochvieva mi srdce. Mám to šťastie, že sa viem tešiť z uhorkového šalátu, z prehrabávania sa v starých fotkách, z počúvania. Naučila som sa prijať aj smútok ako prirodzenú súčasť nášho života.

Naozaj si v cudzom svete nikdy nemala strach?

Keď som predtým povedala, že som sa nikdy nebála, nebola to úplná pravda. Bála som sa, že sa začnem báť. Strach nahľadáva, trýzni, môže nás úplne paralyzovať. Ak nám ho niekto vedome prináša do života a cielené ho v nás ukotvuje, musíme sa mu vzoprieť. Tomu človeku aj tomu strachu. Lebo strach je veľmi účinnou manipulátorskou zbraňou. Svet je napriek všetkému to najkrajšie miesto, aké existuje, povedal Bohumil Hrabal. Svet je naozaj plný ľudskosti, odvážnych ľudí, ktorí menia veci, lebo im záleží na druhých a na tom, čo sa okolo nás deje. Žijeme v dobe sociálnych sietí, umelej inteligencie, mimoriadne komplikovanej geopolitickej situácie, ale mnohé z toho, čo platilo pred sto rokmi, je platné aj dnes. Sila ľudskosti,

odvahy a pomoci nikdy nevymizne. A práve dnes sa aj vďaka moderným technológiám môže šíriť intenzívnejšie než kedykoľvek predtým.

Na jednej literárnej akcii v Paríži sa moderátor opýtal slovenských poetiek a básnikov, či sa cítia byť Európanmi. Ten pohľad bol trochu šokujúci – ako inak by sa mali cítiť? Ako samu seba vnímaš ty?

V duchu Immanuela Kanta môžeme chápať Európu ako priestor rozumu, práva, univerzálnych hodnôt, spolupráce medzi štátmi. Georg Wilhelm Friedrich Hegel vnímal Európu ako vrchol vývoja ducha, slobody a historickej zodpovednosti. Pre mňa je Európa nekonečné hľadanie pravdy. Ctím si demokraciu, verejný priestor a dialóg. Myslím, že Európa si po dvoch svetových vojnách, holokauste, nacizme a komunizme vo veľkej miere uvedomila, aký dôležitý je mier, spolupráca a ochrana ľudských práv. Vyrastala som s prijatím zodpovednosti za dejiny a s heslom „už nikdy viac“. V rakúskej škole sme preberali obdobie druhej svetovej vojny naozaj intenzívne. Navštívili sme niekoľko bývalých koncentračných táborov. Keď som mala sedemnášť rokov, moja poviedka o koncentračnom tábore Mauthausen sa dostala do antológie, ktorú krstili za prítomnosti prezidenta Heinza Fischera. „Už nikdy viac“ však v mnohých smeroch ostalo len vetou s tromi slovami.

Jeden z faktorov, ktoré ľudia zohľadňujú pri rozhodovaní, či zostať v zahraničí alebo sa vrátiť domov, sú deti, ich vzťah so starými rodičmi, pomoc od dedka a babky. Bolo to tak aj u teba?

V našom prípade by pokračovanie v Portugalsku znamenalo najmä to, že by som „mojich“ vidala menej. Človek zohľadňuje potreby tých, ktorých miluje, ale musí myslieť aj na seba. Žijeme teda v Bratislave, no často do Portugalska cestujeme. Niektorí dokážu nájsť svoje šťastie kdekoľvek. Iní môžu mať majetok, skvelú kariéru, všetko, čo si vieme predstaviť, a napriek tomu šťastní nie sú, lebo im chýba práve tá oblátka s medom so starkou. Vždy ma potešia príbehy ľudí, ktorí sa zo zahraničia vrátili domov so skúsenosťami, zdravým nastavením pectivo pracovať

a zveľaďovať našu krajinu. Zároveň sa nedivím, ak sa niekto rozhodne odísť. Ako spoločnosť zažívame mimoriadne náročné, deštruktívne obdobie. Napríklad v kultúre ide o existenčný boj. Odborníci a šikovní ľudia, ktorí vybudovali projekty na európskej až svetovej úrovni, dnes zápasia o základnú podporu. Bolí ma, že vzdelaných a skúsených ľudí atakujú a znevažujú. Práve zažívame istý druh odboja. Vojna má niekedy jasnú tvár, inokedy je ťažšie uchopiteľná. O to viac si vážim každého, kto to so Slovenskom nevzdáva.

Zjavne ti na slovenskom kultúrnom prostredí záleží. Aké aspekty európskeho fungovania by sme si v tejto oblasti mohli osvojiť?

Je smutné, že sme nevyužili všetky možnosti, ktoré sme dostali. V mnohých z nás je asi silno zakorenené dať decku poldecák, nech ho to posilní, kradnúť, lebo inak okrádaš svoju rodinu. To, že sme súčasťou Európskej únie, sme mohli pretaviť do výrazného zveľadenia krajiny – v aktuálnom programovom období 2021 – 2027 sme mali k dispozícii miliardy eur z eurofondov. Hľadanie vlastného miesta

„Myslím si, že Európa si po dvoch svetových vojnách, holokauste, nacizme a komunizme vo veľkej miere uvedomila, aký dôležitý je mier, spolupráca a ochrana ľudských práv.“

v Európe je úplne v poriadku. Ale v poslednom období sme svedkami zmeny vzťahu k Európe.

Aby sme využili naivnú otázku parížskeho moderátora, existuje podľa teba vôbec niečo ako európska literatúra?

V európskom priestore vedľa seba existujú úplne odlišné, ale navzájom prepojené historické skúsenosti, jazyky a pamäte. Európska literatúra nevzniká preto, že sme rovnakí, ale preto, že si navzájom rozumieme aj napriek rozdielom. Je to literatúra odovzdávania, prekladu, presunu, stretu a niekedy aj neporozumenia. A práve v tom je jej sila. ●

TAMARA ŠIMONČIKOVÁ HERIBANOVÁ

Spisovateľka, zberateľka a organizátorka literárnych workshopov a besied na školách a univerzitách. Je autorkou próz *Predačky bublín*, *Bola to len láska*, *Malá doba ľadová*, *Pendleri*, kníh pre deti *Misia Láska* (Prísne tajné) a *Misia Láska* v Thajsku, a monografie *Prípad Erich Kästner: lyrikou proti totalite* (Roky odporu 1923 – 1933). Študovala komunikačné vedy a žurnalistiku na Viedenskej univerzite, germanistiku na Univerzite v Utrechte a marketingovú komunikáciu na Univerzite Komenského v Bratislave. V roku 2020 obhájila dizertačnú prácu *Kabaret, satira a občianska poézia ako potenciál odporu proti totalite v Ústave svetovej literatúry SAV*. Osem rokov pôsobila v redakcii časopisu EMMA. Jej rozhovory, reportáže, eseje a stĺpčeky vychádzajú aj v zahraničných médiách, napríklad *GQ Portugal* či *VOGUE Portugal*. Popri literárnej a publicistickej tvorbe sa venuje výskumu a popularizácii kultúry tradičného odevu.

Poľsko vstalo z popola

Fotograf Oliver Ondráš už štvrtý rok intenzívne fotografuje Poľsko. Chce zachytiť jeho intenzívne premeny. Z biednej krajiny sa stáva európska veľmoc.

Záujem fotografa Olivera Ondráša o Poľsko bol vraj prirodzený: narodil sa v Poprade v roku 1974 a doma za komunistov chytali dva poľské televízne kanály. V polovici 80. rokov tam dávali západné filmy a programy. V tom období bol Oliver párkrát s rodičmi v Poľsku na výlete. To, čo tam videl, sa mu nepáčilo. „Vtedy Poľsko vyzeralo hrozne. U nás bolo v potravínach

dostať skoro všetko, tam takmer nič, regály boli prázdne. V reštaurácii ponúkali šesť jedál a štyri z toho nemali,“ spomína na to obdobie.

Lenže časy sa zmenili. Oliver pozoroval, ako Poľsko rýchlo napreduje. „Je ako fénix, ktorý vstal z popola. Z biednej krajiny sa stala európska politická, ekonomická a vojenská veľmoc. Doslova zo stredoveku sa za tridsať rokov presunula do 21. storočia. Ešte v 90. rokoch tam boli oblasti, kde ľudia chodili na latríny.“

PLUS AJ PREKLIATIE

Posledné štyri roky trávi Oliver v Poľsku veľa času a fotografuje jeho premeny. Na úvod si urobil zoznam tém, ktoré chce fotiť, lebo podľa neho reprezentujú súčasné Poľsko. „Prvý bod bolo uhlie, druhé viera,“ hovorí. Vďaka kontaktom a kamarátke sa mu podarilo fotografovať v bani Wujek

Text Jana Čavojská

Foto Oliver Ondráš, portrét: Ivan Kováč

v Katowiciach, kam novinárov bežne nepúšťajú. „Bol to zážitok na celý život,“ dodáva.

Viera, tá je podľa neho veľké plus a zároveň veľké preklatie Poliakov. „Takmer 92 % z nich sú rímski katolíci. Katolícka cirkev je všadeprítomná. V politike, sociálnom systéme aj každodennom živote. Zo začiatku som nerozumel, prečo sú Poliaci tak silno veriaci. Teraz sa snažím vcítiť do kontextu, z ktorého ich viera vychádza,“ rozpráva Oliver. Pramení to vraj z toho,

že Poľsko bolo v minulosti chudobné a tí najbiednejší ľudia a rodiny sa mohli spoliehať len na cirkev. „Katolícka cirkev pomáhala stále, dokonca aj za komunizmu. Pápež Ján Pavol II., ktorý výrazne pomohol pádu komunistických režimov, bol Poliak. Takže v poľskej spoločnosti je veľa vďačnosti a sentimentu. Na rozdiel od Slovenska je medzi katolíckymi duchovnými veľa významných osobností. Urobilo sa však aj veľa zlých vecí. Počul som neskutočné príbehy, hlavne od žien,

čo zažili zo strany kňazov. Aj preto momentálne veľa ľudí prehodnocuje svoj vzťah k cirkvi a prestávajú chodiť do kostola.“

Oliver sa však nesústreďí len na rímskych katolíkov. Fotografoval rôzne vierovyznania. Aj chasidských židov, poľských Tatárov – moslimov a pravoslávnych veriacich.

S POSLEDNÝM UHLIAROM

Vďaka záujmu o vieru sa dostal k téme poľských Rómov. Tí z Vroclavu vždy 1. novembra prinesú k honosným hrobkám svojich blízkych stoly, rozložia ich, na ne dajú jedlo, pálenku, pustia si hudbu a svojsky spomínajú

„Keby boli majstrovstvá sveta v nariekaní, tak Poliaci obsadia prvé tri miesta. Pritom sa ako spoločnosť nikdy nemali lepšie ako v dnešných časoch.“

na zosnulých. Keď ich Oliver fotografoval, dozvedel sa o poľskom rómskom kráľovi, Donovi Vasylovi, z mestečka Ciechocinek pri Toruni. Samozrejme, že ho chce fotiť. Doteraz to však nevyšlo. „Je to umelec, starší pán, často nedvihne telefón, zatiaľ sa mi s ním nepodarilo dohodnúť. Tak som si povedal, že jednoducho prídem pred jeho dom a zazvoním s tým, že ho musím odfotiť a kým ho neodfotím, tak sa odtiaľ nepohnem.“

Obrazovo Olivera najviac zaujalo východné Poľsko. Je divokejšie a naturalistickejšie ako západ krajiny, ľudia tam majú iné zvyky a sú otvorenejší. V Bieščadoch urobil aj najkrajšie fotky, keď tam v apríli 2024 fotil jedného z posledných uhliarov. Drevené uhlie tam tradične páliť v takzvaných retortoch, obrovských kovových kotloch. „S pánom uhliarom to bolo skvelé fotenie, ale urobil som chybu, pálenku som mu daroval na úvod nášho stretnutia,“ spomína Oliver. Keď sa koncom júna vrátil, uhliar tam už nebol. „Mal 64 rokov, vyzeral na 80 a chcel s remeslom skončiť. Neoplatí sa to. Je to ťažká robota, treba tam byť nonstop v špíne a smrade, a uhliar si zarobí v čistom maximálne 800 eur mesačne.“

Kým na jednej z Oliverových čiernobielych fotografií páli špinavý uhliar drevené uhlie, na druhej si ľudia v Gdyni fotografujú najmodernejšiu kontajnerovú loď. O týchto kontrastoch rozprávajú Oliverove fotografie. Ako sa mu krajina dostávala pod kožu, pribúdali na jeho zoznam ďalšie témy. Hľadal ich na internete a cez známych a kamarátov, má dobré kontakty s fotografmi ikonického denníka Gazeta Wyborcza. Ďalšie veci nachádza, keď chodí s otvorenými očami. Nedávno tak objavil vo Varšave 85-ročného chlapíka, ktorý už 60 rokov ručne vyrába kožené rukavičky.

MAJSTRI V NARIEKANÍ

Počas svojich ciest si Oliver všima aj praktické veci. Napríklad akým tempom pribúdajú v Poľsku diaľnice, moderné železnice, varšavské mrakodrapy, ako opeknievajú dediny. „Poviem úprimne, že keď sa po týždni v Poľsku vrátim na Slovensko, mám depresiu. Veľmi ma mrzí, keď vidím, ako Poľsko míľovými krokmi napreduje a Slovensko upadá.“

Na rozdiel od Slovenska si Poliaci udržali vzťah k pôde. „U nás ho komunisti vymlátili. Poliaci sa bránili nožmi, kosami a zbraňami a kolektivizácia neprešla. Pôda je tam najsvätejšia vec. V Poľsku hospodári 1,3 milióna roľníkov. Oproti iným profesiám platia oveľa nižšie sociálne a zdravotné odvody,“ rozpráva Oliver. Spomína na farmára, ktorý mal v garáži dve veľké autá a tretie, malé, pre manželku, dvom synom platil štúdium v USA, mal poľnohospodárske stroje, polia, kravy, prasatá, obrovský dom. „A narietal, ako sa má zle. Keby boli majstrovstvá sveta v narietani, tak Poliaci obsadia prvé tri miesta. Keď sa stretnem s poľskými kamarátmi, prvú polhodinu počúvam, ako sa majú zle a aké je všetko drahé. Pritom sa ako spoločnosť nikdy nemali lepšie ako v dnešných časoch.“

Mnohí Slováci majú Poľsko dodnes spojené s nákupmi a trhoviskami. Oliver súhlasí, že naši severní susedia sú rodení obchodníci. Zaujímavejšie ako klasické trhoviská sú však preňho blšie trhy. „Keď budete v nedeľu vo Varšave, choďte sa pozrieť na obrovský blší trh na štadión Olympia. Atmosféra vás preniesie do 90. rokov. Dostanete tam kúpiť všetko. Blší trh majú v každom väčšom meste.“ V Poľsku sa stále konajú aj konské trhy. „Je zážitok vidieť, ako tam obchodníci preháňajú kone po trhovisku, handľujú a popíjajú pri tom,“ opisuje Oliver.

CHOĎTE DO MÚZEA

Fotograf netušil, aký je v Poľsku rozvinutý trh s výtvarným umením, hlavne

tým domácim. Dosahuje ročné obraty v miliónoch eur. Ďalšia vec, ktorá Olivera pozitívne prekvapila, sú poľské múzeá. Opisuje nové Múzeum súčasného umenia vo Varšave, ktoré sídli v modernej budove a prezentuje zaujímavé svetové diela. V hlavnom meste odporúča navštíviť aj Múzeum histórie poľských židov Polin a Múzeum druhej svetovej vojny. Aj menej známe múzeá stoja za návštevu. Napríklad v mestečku Żelazowa Wola dodnes

stojí rodný dom hudobného skladateľa Frédérica Chopina. „Historický dom je zrekonštruovaný a vedľa neho je novovybudované krásne múzeum v architektonicky zaujímavej drevostavbe, konajú sa tam prednášky, koncerty, je tam vedecké pracovisko. A samozrejme nechýbajú typické poľské atrakcie – parkoviská, bufety, kolotoče. Chopin v tomto dome pritom žil len pár mesiacov po narodení.“

Vzťah Poliakov ku kultúre sa Oliverovi páči. Opisuje najväčší varšavský park Łazienki Królewskie, kde v lete každú nedeľu odohrajú špičkoví svetoví klaviristi koncert pod holým nebom. Prístupný je bezplatne a vypočuť si ho príde aj šesťtisíc ľudí.

OCHOTNÍ DRIEŤ

Všeobecne sú vraj Poliaci radi v uliciach. Pochodujú, keď je cirkevná púť, štátny sviatok alebo keď treba bojovať za nejaké práva. Predvolebná kampaň má vraj úplne iné grády a temperament ako u nás, veľa sa kričí, vrieska, ľudia sa tlačia, emócie vystupujú na povrch. V Poľsku niet rodiny, ktorej by nikto nezahynul v priebehu druhej svetovej vojny. Práve tam, v gdanských lodeničiach, sa začal v 80. rokoch boj proti komunizmu. Aj dnes ľudia vychádzajú

do ulíc. Ženy žiadajú svoje práva, ktoré drasticky obmedzili prísne interrupčné zákony.

Oliver si všimol aj to, že Poliaci sú ochotní drieť oveľa viac ako my. Poháňa ich túžba mať sa lepšie, založiť alebo rozšíriť vlastný biznis, ale aj slabší sociálny systém, ktorý zďaňuje aj starobné dôchodky. „Napriek tomu, že musia tvrdo a veľa pracovať a majú nižšie sociálne benefity ako Slováci, sú Poliaci veľkí vlastenci,“ hovorí fotograf.

Prekvapila ho moc katolíckej cirkvi. „Hlavne v menších mestách a na dedinách sa bez nej listok nepohne. Ľudia, najmä tí starší, dávajú milodary, stavajú sa veľké kostoly, ale často sú prázdne.“ Preto sa cirkev snaží pritiahnuť veriacich aj netradičnými spôsobmi. „Teraz sa chystám do Varšavy fotiť projekt mladého kňaza, ktorý otvoril komerčnú reštauráciu. Pozýva tam variť kuchárov z michelinských reštaurácií a zo zisku pripravuje jedlo ľuďom bez domova,“ vysvetľuje Oliver.

Ak by si mal v Poľsku vybrať miesto pre život, bola by to Gdynia. „Je to veľké, ale nie priveľké mesto, má priamy dotyk s morom, krásne okolie, je tam menej turistov ako v susednom Gdansku a žije tam veľa umelcov. Z Gdynie je všade blízko. Za 20 minút

si na gdanskom letisku, za 2 hodiny 45 minút rýchlovlakom vo Varšave, do Nemecka je to kúsok. Mimochodom, Poliaci práve modernizujú prístav v Štetíne. Bude to najväčší prístav na Balte pre veľké kontajnerové lode.“●

Text a foto Jana Čavojská

Karolína Koščová pracuje v Európskom parlamente (EP) jedennásty rok ako asistentka a poradkyňa slovenských europoslancov. Do Európy ju to ťahalo ešte na strednej, ako dobrovoľníčka odišla do Nemecka. Neskôr si vybrala odbor Európske štúdiá na univerzite v Brne a dnes žije medzi Bruselom a Štrasburgom. Vyhovuje jej rôznorodosť ľudí, s ktorými sa stretáva. Z európskych hodnôt si najviac cení slobodu a férovosť. Na svojej práci má najradšej, že nikdy nevie, ako sa aktuálny deň skončí. „A že spolupvytvárame to, o čom sa potom dozvedáme z novín a správ.“

CESTUJÚCI CIRKUS

Včera Karolína odišla z hotela pred ôsmou ráno a vrátila sa takmer o polnoci. „Táto práca sa nekončí po ôsmich hodinách. Politika je neustály cyklus. Ak sa niečo udeje o desiatej večer a má to vplyv na Slovensko, okamžite na to musíme zareagovať. Nepočká ani spravodajstvo, to beží 24 hodín nonstop.“ Každý deň rieši niekoľko rôznych tém, podľa aktuálnej agendy EP. Pripravuje podklady pre svoju europoslankyňu na zasadnutia a rokovania, na programe

sú aj rôzne stretnutia so zástupcami záujmových skupín a novinármi.

Čo Karolínu v budove EP v Štrasburgu najviac prekvapilo? „Stratila som sa,“ hovorí. „Samozrejme. Tu sa stratí každý. Stratila som sa tak zúfalo, že som sa nevedela dostať z nejakého schodiska.“ Zo Štrasburgu toho popri pracovnom programe nestíha veľa vidieť. „Mám veľmi rada štrasburské električky. Toto mesto je krásne prepojené. V EP máme možnosť požičať si bicykle. Vždy si jeden požičiam a z hotela do práce bicyklujem popri ramene Rýna.“

Zamestnanci EP cestujú medzi Bruselom a Štrasburgom vlakmi. Trvá to tri a pol hodiny. Na „štrasburský“ pracovný týždeň odchádzajú v pondelok ráno. „To sú všetci energickí a cestou pracujú na laptopoch. Potom celý tento cestujúci cirkus príde do Štrasburgu a sme tu do štvrtka, každý deň do noci. Rokovania, stretnutia, debaty, tlačovky, všetko je tu skoncentrované. Vo štvrtok popoludní cestujeme vlakmi naspäť do Bruselu. Veľa ľudí v nich zaspi od únavy,“ opisuje Karolína.

Nečakala, že práca v EP bude až tak fyzicky náročná. „Máme tu veľmi dlhé chodby. Extrémne veľa toho nachodíme. Nie je to žiadna pohodička. Aj preto omnoho viac dbám na tréning. Cvičím, robím jogu, bicyklujem.“

TAJNÉ SKRÝŠE

Stretáva Karolína na tých dlhých chodbách top politikov? A sú ochotní prehodiť pár slov? „Včera sa mi pozdravil a prihovoril eurokomisár, ktorého si pamätám ešte z čias, keď nebol komisár. Bol veľmi srdečný. Potešilo ma, že aj on si pamätá mňa.“

Za desať rokov v EP zažila toho Karolína veľa. Spomína si na britských europoslancov z čias pred Brexitom a emotívne lúčenie s nimi, teroristické útoky, počas ktorých polícia parlament zatvorila a zamestnanci museli sedieť v jedálni na zemi, aj politické začiatky aktuálnej predsedníčky parlamentu Roberta Metsoly. „Vždy bola výnimočná a charizmatická. Svoju pozíciu zastáva fantasticky. Nezažila som viac inkluzívne pracovné prostredie ako EP. Ženy sa počtom pomaly vyrovnávajú mužom aj na vrcholných pozíciách.“

Medzi Bruselom a Štrasburgom

Na chode Európskeho parlamentu sa podieľa 8 400 ľudí na rôznych pozíciách od právnikov, poslaneckých asistentov a expertov cez tlmočníkov až po technikov. So slovenskými zamestnancami sme hovorili o ich práci a hodnotách.

„Včera som si našla dvanásť minút pre seba a v malej tichej miestnosti som si čítala knihu.“

Návštevníka prvý raz okrem nesku-
točného bludiska v EP prekvapí, že tu
nie je žiadny dress code. Zamestnanci,
ale aj poslanci sú často oblečení nefor-
málnejšie, než by sme čakali. Karolína
hovorí, že pravidlá sa uvoľňovali po-
stupne. „Kedysi by som si nedovolila
prísť do práce inak ako v kostýme. To
sa radikálne zlomilo okolo roku 2019.
Hlavne mladá generácia europoslancov
a zamestnancov začala nosiť pohodl-
nejšie a farebnejšie oblečenie, nielen
modré a šedé obleky.“

Keďže Karolína trávi v budove EP
dlhé pracovné hodiny, našla si svoje
tajné skrýše, kam sa môže na pár minút
zaísť a oddýchnuť si. „Včera som si našla
dvanásť minút pre seba a v malej tichej
miestnosti som si čítala knihu. Mám
veľmi rada aj našu telocvičňu. Pomáha
mi dať sa fyzicky a psychicky dokopy.

A milujem výhľady. V budove EP máme
kaviareň, o ktorej veľa ľudí nevie a je
z nej výhľad na celý Štrasburg.“

PRESVEDČENÝ EURÓPAN

Štefan Hudec je tlačový atašé kan-
celárie EP na Slovensku a dlhoročný
zahraničný novinár z Washingtonu
a Bruselu. V euroinštitúciách pracuje

tretí rok. „Srdcom a dušou som pre-
svedčený Európan. Z európskych hod-
nôt mi je najbližšia sloboda prejavu,
dodržiavanie ľudských práv a zásad
právneho štátu. Patrím do generácie
Slovákov, ktorej sa vďaka EÚ otvorili
možnosti. Mohol som ísť napríklad
študovať do Írska, na stáž do Bruselu.
Keď som ako novinár informoval zo

→ Karolína
Koščová.

summitu v Kodani, kde Slovensko oficiálne pozvali do EÚ, cítil som, že pre nás definitívne padla železná opona," spomína.

Hlavnou úlohou jeho tímu je byť očami a ušami EP na Slovensku a komunikovať európske témy obyvateľom Slovenska a médiám. Hovorí, že profesionálnejšiu inštitúciu ako EP nezažil. „Pracuje tu veľa profesionálov s dobrým vzdelaním. Intelektuálne je to veľmi podnetné prostredie. Moji najbližšími kolegami sú tlačoví atašé z ostatných 26 štátov EÚ. Sme veľmi rozmanitá skupina ľudí. Aj vďaka nim zisťujem, že rovnaké problémy ako u nás riešia aj v Španielsku či Škandinávii. Cítim tu obrovskú súdržnosť európskych krajín. Veď krízam čelíme všetci spolu.“

Pracovný týždeň v Štrasburgu je veľmi intenzívny. „Sprevádzame novinárov, píšeme tlačové správy, organizujeme brifingy, prepájame médiá na Slovensku s poslancami v Štrasburgu, sme súčasťou rôznych seminárov. Veľké highlighty sú odovzdávanie Sacharovovej ceny za slobodu myslenia, ceny Lux za filmovú tvorbu alebo Ceny Daphne Caruany Galizie za žurnalistiku.“

SILA V JEDNOTE

Štrasburg má len malé letisko. Z našich končín sa lieta skôr do Frankfurtu a Bazileja. Preto trvá cesta z Bratislavy aj 8–9 hodín. Štefan si obvykle hľadá ubytovanie v okolí vlakovej stanice.

← Štefan Hudec.

„Projekt EÚ sa vyvíja. Tvoríme ho tu a teraz. A Slovensko v ňom má stoličku pri rokovanom stole.“

Je to výhodný dopravný uzol pre autobusy aj mestské električky. Ale on radšej vstane skôr a do EP kráča 45 minút pešo. „Pripravím sa tak na deň a vyčistím si hlavu. V Štrasburgu urobím aj 20 000 krokov denne.“

Nielen kvôli rannej prechádzke, ale aj po povestných dlhých chodbách.

Počas štyroch rokovacích dní pléna prejde parlamentom 10–15 najdôležitejších tém. Okrem toho sa dejú ďalšie udalosti. „V stredu napoludnie prichádza s prejavom významný hosť, teraz to bola predsedníčka Valného zhromaždenia OSN Annalena Baerbock. Stretol som tu napríklad líderku bieloruskej opozície Svetlanu Cihanovskú, predstaviteľov venezuelskej opozície alebo srbských študentov, ktorí organizujú protesty proti vláde. Ich príbehy sú obohacujúce. V januári vystúpila na miniplenárnom zasadnutí k holokaustu preživšia pani z Talianska. Keď rozprávala svoj príbeh, neudržal som slzy. Jej skúsenosť odzrkadľuje históriu nášho kontinentu. Musíme si ju pripomínať, aby sme vnímali, aká dôležitá je demokracia.“

Ako presvedčený Európan odkazuje Štefan euroskeptikom, že sila je v jednote. „Ako kontinent čelíme veľkým globálnym výzvam. Musíme sa spojiť, aby sme ich zvládli. Pätmiliónové Slovensko v týchto témach nedosiahne nič. Ale keď budeme spolupracovať s našimi susedmi, bude náš hlas silnejší.“ Spomína ďalšie benefity, napríklad slobodný pohyb osôb, ktorý nám umožňuje študovať a pracovať kdekoľvek v rámci EÚ. Dodáva, že chápe aj euroskeptikov. „Projekt EÚ je nedokončený a mnohé veci sa v ňom riešia pomaly. Ale stále sa vyvíja. Tvoríme ho tu a teraz. A Slovensko v ňom má stoličku pri rokovanom stole.“ ●

Text Petra Vrablicová
Foto Jana Čavojská

STRATENÝ V EURÓPE

Ako sa na
nás pozerá
Afroameričan so
zmyslom pre hu-
mor a aký obraz
nám ponúkne?
Zasmejete sa?
Alebo bude
priostrý?

Prestáhovali by ste sa na miesto, ktoré ste práve spoznali? Stand-up komik Nya Yeanafehn áno. Náhodne. Priamo z New Yorku. S kamarátom cestovali mesiac po Európe a vystupovali. V Paríži, Amsterdame, Londýne. „Berlín bol pre mňa ako New York. Tá atmosféra, drsnosť. No prekvapivo aj veľa komediálnych show v angličtine.“

Ľuďom sa jeho vystúpenia páčili a pýtali sa, kde ho môžu vidieť. „Povedal som, že v Berlíne nebývam a som tam prvý raz.“ Nyovi kolegovia stand-up komici sa však pýtali, kedy sa sťahuje. „Sťahujem? Veď som sem práve prišiel,“ myslel si mladý Američan, no napokon si povedal, prečo nie. „Vzdal som sa bytu, všetko

predal a zvyšok zbalil do príručnej batožiny s ruksakom.“ To bolo pred dvomi rokmi.

DOST ŠIALENÉ

Nebol to jeho prvý kontakt s Európou. „Bol som vo Veľkej Británii, ak sa to po Brexite stále počíta!“ Bývalý spolupúblyvajúci ho pozval na svoju škótsku svadbu. „Na hrade! Plnú veľmi agresívneho tanca. Ľudia sa navzájom krútili, húpali a hádzali po miestnosti. Dost šialené,“ opisuje.

Nyovi rodičia sú z Libérie, čo mu podľa neho pomohlo vybudovať akési povedomie tretej kultúry. Keď niekto hovorí iným dialektom, nie je z toho paf. Rozumie mu. „No spôsob, akým

„Váš pôvod
prináša predsudky.
Si z Afriky?
Nemáš peniaze.
Si z východnej
Európy? Budeš
robiť určitý typ
práce.“

hovorí Škóti, to je iný svet.“ Ten našiel aj v tamojšej kuchyni. „Mäso bolo len tak. Bez soli a korenia. Keď som sa spýtal, či majú soľ, odpovedali: Počkajte, pozriem sa.“ Zarazilo ho aj to, ako bezpečne sa tam cítil. „Bolo to niečo nové. V USA som si vždy musel všímať, či je štvrť drsná alebo nie.“

V Európe si uvedomil aj ďalší obrovský rozdiel. „Existuje tu niečo ako spoločenská súdržnosť. Ľudia sú si vedomí okolia a akejsi spoločenskej dohody o tom, ako by veci mali fungovať. V USA som to nezažil.“ V Nemecku všetci čakajú na prechode na zelenú. „Keď to neurobíte, zazerajú.“ Podobne je to aj s hlukom. „V Aténach je hlučno, kontrolovane bez chaosu. Každý vie, že má zostať na určitej úrovni. Neprekročí ju.“ Ak chce niekto kričať v Amerike, tak kričí. Ak chce hodiť fľašu doprostred ulice, urobí to. Môžete sa s ním pohádať, ale to neznamená, že niečo dosiahnete.

YO! YO!

Podľa Nya je život v Berlíne šok pre každého, kto sa tam nenarodil. „Vidíte tam neuveriteľné množstvo odlišností. Človeka preoblečeného za psa, vedľa neho pankáča a to všetko pred mešitou. Nikto sa na nich nepozera divne.“

Hoci je rôznorodosťou známe aj newyorské metro, Nya tvrdí, že práve Berlín nepozná verejný pocit hanby. „Ak sa niekto oblečie goticky alebo akokoľvek inak v New Yorku, ostatní mu dajú pocítiť, či zapadá. Neostýchajú sa povedať nahlas, že to je škaredé.“

V Berlíne si každý hľadá svoje, aj keď chodíte v pštrosom kabáte a šľapkách. Aj preto mu občas chýba spriaznenec. „Nič nie je osamelejšie, ako keď sa pýtam sám seba: Som jediný, kto to vidí?“

Vynahradí si to stand-upmi. „Moje vystúpenia sú čistá zvedavosť. Také: ‚Naozaj? Ako to? Čo pri tom cítite? Čo si o tom myslíte?‘ Nesúdím, len ma to fascinuje.“ Témy sa naprieč krajinami nemenia. Niekedy do hry však vstupujú triedne rozdiely, napätie medzi krajinami a politika. „Keď vyrastáte ako černochoch v USA, vnímate svet cez farbu kože. V Európe vás berú najprv ako Američana.“ To, že je afrického

pôvodu, prináša aj vtipné stereotypy. Ľudia ho zdravia raperským: Yo! yo! alebo začnú hovoriť o basketbalových tabuľkách.

SPÁJAJÚ NÁS ZMENY

Xenofóbiu v Európe nedokáže vždy správne vycítiť. „Niekedy je to skôr moja vlastná paranoja, keďže som zažil situácie, keď o ňu šlo, no myslel som si, že o nič nejde.“ Nemecko ho prinútilo pýtať sa, či sú veci skutočne tak, ako ich vníma. Ak sa naňho niekto dlho pozeral, rozmýšľal: Pozeráš sa na mňa, lebo si myslíš, že sem nepatrím? „Keď na vás beloch dlho hľadá tam, odkiaľ pochádzam, väčšinou to znamená:

Chystáš sa niečo urobiť alebo ukradnúť?“ Napokon zistil, že nemecké zazeranie v kultúrnom preklade znamená: „Ahoj, dívam sa týmto smerom a môj mozog sa práve vypol.“

Podľa komika nás spájajú zmeny. „Airbnb, príchod nových ľudí, rast cien. Celé roky sme nejakو fungovali. Nechápeme, prečo by sa to malo zmeniť.“ Nya pritom myslí napríklad na mestskú štvrť, kde bolo kedysi kvetinarstvo a pekáreň. Teraz tam namiesto nich stojí kaviareň, ktorú si mnohí nemôžu dovoliť. „Čím viac cestujem, tým viac vidím podobné vzorce.“

Patrí k nim aj migrácia. „V USA je situácia veľmi zlá a postupne sa zhoršuje. Podľa toho, čo som videl, je to v Európe otvorenejšie. Závisí to od štátu. Váš pôvod však prináša predsudky. Si z Afriky? Nemáš peniaze. Si z východnej Európy? Budeš robiť určitý typ práce.“ V USA je to jednoduchšie: Nehovoriš po anglicky? Si imigrant. „V skutočnosti žijeme podobné životy. V jadre sme rovnakí.“

Európania už preňho nie sú homogénna skupina. Odlišujú ich tisícročné historické a kultúrne rozdiely a ľudia sú na ne hrdí. „V USA je ťažké viesť rozhovory o etnickej príslušnosti. V Európe k nej patria ďalšie aspekty. Trieda, sociálne postavenie, kultúra.“

DO POLÍ, DO LESA

Keď v litovskom Kaunase zamieril po vystúpení na letisko, nečakal, že odtiaľ neodletí. „Pozeral som na tabuľu a hovoril si: Kde je Berlín? Prečo ho nevidím?“ Skontroloval si letenku a zistil,

že letí z Vilniusu. „Myslel som si, že každé mesto má letisko ako v USA. Zlá domnienka.“

Musel nájsť cestu do hlavného mesta. „Google Maps mi ukazovali šialené čísla autobusov typu VR9220550. Vonku zima. Pýtam sa na cestu, no nikto neodpovedá.“ Napokon sa ukázal minivan. „Chlap mal za volantom zastrčený kus kartónu s číslom spoja. Nebral kartu, len hotovosť.“

Nya žiadnu nemal. Spolucestujúca sa ponúkla, že mu lístok zaplatí, ak jej sumu pošle cez PayPal. „Hovoril som si, že je to určite podvod. Ale spravil som to a ona vodičovi peniaze naozaj dala! Sadol som do dodávky a dúfal, že dôjdem. Chlap zastavoval uprostred kukuričných polí, ľudia vystupovali a mizli v nich. Potom zastavil na kraji diaľnice. Vystúpila babička a odišla do lesa. Vtedy som si nebol istý, či ma vezie do mesta alebo do lesa, z ktorého sa už nevrátim.“

Keď išiel na vystúpenie do Estónska, priatelia z tejto krajiny neverili. Hovorili, že v tom meste bude pravdepodobne jediný černocho, ktorého tam tento rok uvidia. „Sadol som si do auta. Išli sme a išli. Zmizol signál aj internet a všetci hovorili len estónsky.“ Na mieste ich privítal rockový bar plný lebiek, ohňa a temných dekorácií. „Barmanka ale bola veľmi milá. Medzi netopiermi a démonmi nám upiekla jablkový koláč. Bolo to divné. Nechal som radšej kamaráta ochutnať prvého.“

Show bola v estónčine. Vtipy, smiech. Pointy. Potom sa plynulou angličtinou ozvalo: „Ďalší vystupujúci

je chlapík z Ameriky – privítajte Nya.“ Napokon mu všetci rozumeli. A smiali sa.

TO MYSLÍŠ VÁŽNE?

Zvládanie jazykov, ktorými nehovorí, v krajinách, kde anglicky nevedia, je náročnejšie, ako by Nya chcel. „Mám rád kontakt s ľuďmi. Frustruje ma, keď sa neviem dorozumieť. Vždy sa naučím pár slov a verím, že to nejakو zvládnem.“ Takto si postupne obľúbil pokojnú Valenciu, kopcovitý Lisabon, módne Miláno aj zábavný a trochu špinavý Berlín, ktorý sa stal jeho domovom. Nie vždy sa však vie preniesť cez nemeckú vecnosť hraničiacu s chladom. „Keď zažartujem, pýtajú sa ma, či to myslím vážne. Ani sarkazmus nie bežný. Keď sa snažím odľahčiť situáciu, často končím tým, že sa ospravedlňujem za snahu byť vtipný.“ Závan čerstvého vzduchu prinesú len návštevy z USA. „Nič nemusím vysvetľovať a divné aj to nedivné zrazu dáva zmysel.“

Keď sa on vráti domov, vidí veci inak. Na cestách stretáva ľudí, životy ktorých ovplyvnilo konanie USA. Aj kvôli tomu sa pozerá na svoju krajinu inak. Dopredu ho posúva zvedavosť. Tvrdí, že byť naozaj zvedavý si vyžaduje energiu, čas a určitú mieru zraniteľnosti. „Musíš priznať, že niečo nevieš. Vystavíš sa tak situácii, v ktorej ťa ľudia môžu spochybniť. No v skutočnosti nie si jediný, kto niečo nevie.“●

„Barmanka bola veľmi milá. Medzi netopiermi a démonmi nám upiekla jablkový koláč. Bolo to divné. Nechal som radšej kamaráta ochutnať prvého.“

Bicyklom na kraj sveta

Cyklistika je pre Tima Laineho spôsob, ako spoznať svet. Každé leto si sadá do sedla, aby prešiel iný kus Európy.

Text Petra Vrablicová

Foto Matej Fabianek,
archív Tima Laineho

Timo Laine pochádza z desaťtisícového mestečka Kuusamo na severe Fínska. Najbližšie väčšie mesto je dvesto kilometrov na západ. Ide o Rovaniemi, bydlisko Santa Clausa. Timo si až dnes uvedomuje, ako ďaleko od bežného sveta vyrastal. S kamarátmi radi bicyklovali. Už ako štvorroční sledovali cesty, smer ktorých nepoznali, a nachádzali stopy po nemeckých vojakoch z neďalekého vojenského tábora z čias druhej svetovej vojny.

Páčilo sa vám vyrastať neďaleko polárneho kruhu?

V tom obrovskom priestore sme sa cítili slobodní. Väčšinou sme na našich bicyklových cestách dovideli na naše komíny. V soboty, ktoré sú vo Fínsku dňami sauny, sme videli dym, ktorý oznamoval, že máme ísť domov, aby sme stihli saunovanie. Rodičia sa o nás nestrachoali.

Neovplyvnila to ani blízkosť hraníc Sovietskeho zväzu?

Boli vzdialené asi 40 kilometrov. Po druhej svetovej vojne posunuli hranice a východná časť Kuusama dnes patrí Rusku. Žili tam moji prarodičia. Z blízkeho kopca bolo vidno jazero, pri ktorom bol ich dom.

Cítili ľudia v Kuusame strach?

Nie. Prirovnal by som to k životu vedľa múra. Z druhej strany sme nič nepočuli. Nikto odtiaľ neprichádzal ani tam nechodil. Na hranici končili aj mapy. Pre ľudí to bol koniec sveta. Ja som chcel zistiť, aký je život na druhej strane. V roku 2014 som z Kuusama zamieril na otcovom bicykli do karelských dedín. V minulosti mali s Fínmi blízke väzby.

Prečo na bicykli?

Verejná doprava tam neexistuje. Ak by som šiel autom, nemal by som dôvod zastaviť. Bicykel mi dal výhovorku ísť pomaly a zastavovať. Prešiel som 600 kilometrov. Neboli tam žiadne asfaltové cesty. Auto som stretol raz za štyri hodiny. Po ceste som spadol a zlomil si prst. Pokračoval som, až kým sa mi 40 kilometrov od fínskych hraníc nerozbil bicykel.

Ako ste sa dostali domov?

Zastavil som Rusa, ktorý bol ochotný zobrať ma autom k hraničnému priechodu. Tam ma čakali rodičia. Vtedy sa zrodil ďalší nápad — bicyklovať z nemeckého mesta Hof cez Česko a Slovensko do ukrajinského Užhorodu. Keď som šliapal do kopcov Bielych Karpát, zacítil som bolesť v kolene. Vedel som, že moja cesta sa končí.

Vrátili ste sa neskôr a dokončili ju?

Keď som sa presťahoval z Prahy do Bratislavy, bral som to ako príležitosť trasu dokončiť. Prešiel som až do Užhorodu. V hlave mi znelo: Môžem zájsť ešte ďalej? Pokračoval som do Rumunska a cez Podnestersko do Odesy. Prešiel som viac ako 1 500 kilometrov. Keď som z periferie Odesy postupoval do centra mesta, zmocnila sa ma eufória. Dokázal som to! Prebicykloval som z Bratislavy k Čiernemu moru. Vždy je skvelé prísť do cieľa, no už nikdy som necítil taký entuziazmus ako vtedy.

Odvtedy jazdíte takéto dlhé trasy každé leto...

Nasledoval bikepacking proti prúdu Dunaja cez Rakúsko až k jeho prameňu v Nemecku a odtiaľ cez Švajčiarsko na francúzsku hranicu. Ďalší rok

som bicykloval po prúde Dunaja zo Slovenska cez Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko až do Varny.

Ktorý z cyklovýletov bol pre vás najvýznamnejší?

Cesta domov z Bratislavy do Kuusama pred dvomi rokmi. V každej krajine, ktorou som prechádzal, som badal čoraz viac podobností s domovom. Čoraz viac fínskych produktov v obchodoch. Na severe Poľska zase vplyv pobaltskej architektúry. V Pobaltí som bol už len na skok od domu.

Nepociťujete pri takých dlhých cestách monotónnosť či únavu?

Prespávam v lacných hoteloch, kde si môžem dať horúcu sprchu, vyprať si oblečenie aj si oddýchnuť. Ráno sa naraňajkujem a pokračujem. Vyhovuje mi 80 kilometrov denne. Uprostred si dám dobrý obed a večer mám voľný čas. Snažím sa nejazdiť viac ako sto kilometrov denne.

Čo vás na bicyklovaní láka?

Pocit slobody. Aj keď sa v poslednom čase sám seba pýtam, či potrebujem sedieť celé leto na bicykli. Hovorím si, že by som mohol robiť niečo iné. No vždy na jar príde sen o ďalšom cyklovýlete.

Kam pôjdete tento rok?

Pravdepodobne do Talianska. Bol som tam vlani, no mal som veľa problémov. Bolo to až smiešne. Zobral som si so sebou zlé okuliare! Došlo mi to až v Terste, keď som vystúpil z vlaku, pozrel na ulicu a skoro nič som nevidel. Požiadal som kamaráta, aby mi okuliare poslal. Medzitým som ochorel. Len čo mi bolo lepšie, dostal som otravu jedlom. Keď som sa konečne dostal do Ravenny, kam mi okuliare

TIMO LAINE

Vyštudoval fínsky jazyk a literatúru, ktoré si doplnil štúdiom filozofie, histórie a politológie. Ako fínsky lektor pôsobil na univerzitách v Rusku, Švédsku, Lotyšsku, Poľsku, Česku a na Slovensku. Zúčastnil sa pozorovacích misií OBSE na voľbách v Arménsku, Rusku, Kazachstane, Azerbajdžane a Maďarsku. Vlní mu na Slovensku vyšla kniha Šváby a tanky, v ktorej opisuje svoje dobrodružstvá z obdobia kolapsu ZSSR. Je vášnivým cyklistom a každé leto podniká cesty na dvoch kolesách naprieč Európou.

mali prísť, neboli tam. Slovenská pošta ich neposlala expresne. Nemalo zmysel pokračovať. Krátko po návrate domov som vyrazil do Bieloruska.

Čo vám to dáva?

Skvelý pocit, že každý deň objavujete niečo nové. Dobrodružstvo, pri ktorom nevíete, čo vás čaká. Nikdy nejdem späť rovnakou trasou. Mágia prichádza, keď miesta, kadiaľ idem, nepoznám. Na bicykli nie ste závislý na žiadnom cestovnom poriadku. Odídete či zastavíte, keď to tak cítite. Zabudnete na všetko, čím sa musíte bežne zaoberať. Sústreďíte sa na to, aby ste mali dosť vody a stihli prísť tam, kam potrebujete. Môže sa zmeniť vietor, pršať a vy do nitky premoknete.

Nevyberáte si najľahšie trasy.

Na ceste do Fínska ste šli cez Kaliningrad.

Stálo to za to. Chcel som vidieť tamojší život. Nebola to moja posledná cesta do Ruska. Vlni v septembri som navštívil Petrohrad, Petrozavodsk a Archangelsk. V 90. rokoch som tam učil finčinu a stále som v kontakte s bývalými študentmi. V tých troch mestách som bol už niekoľkokrát a mám tam priateľov. Bolo zaujímavé stretnúť ich teraz, v čase vojny. Tých, ktorí sú proti nej, som chcel podporiť. S tými, ktorí vojnu podporujú, sme mali zaujímavé debaty. Je dôležité o tom hovoriť. Niečo to vo mne otvorilo.

Čo tým myslíte?

Keď sa začala plnoformátová vojna na Ukrajine, nechcel som viac čítať knihy v ruštine. Vytvoril som niekoľko internetových kampaní s informáciami, ku ktorým sa Rusi nemali ako dostať. Až po septembrovej návšteve však cítim, že môžem v súvislosti s Ruskom niečo urobiť. Prispieť k politickej zmene.

Cítili ste sa tam niekedy doma?

Nikdy. Nepriniesol som si tam ani všetky knihy. Báľ som sa, že o ne prídem. Pracoval som tam dva roky, no všetko bolo nestále a komplikované. Úrady mi mohli kedykoľvek nepredĺžiť víza.

Prečo teda máte k Rusku taký silný vzťah?

Po prvý raz som tam cestoval s otcom. Mal som deväť. Ten výlet

do veľkej miery ovplyvnil spôsob, akým sa na Rusko pozerám. Mnohí sa o Rusku dozvedeli z rozprávania. Možno negatívneho. Formuje to ich postoj. Ja som Rusko navštívil a od toho momentu k nemu pristupujem ako k záhade, ktorej chcem porozumieť.

V akom zmysle?

Už pri prvej návšteve som si uvedomil rozpory. Zistil som, že Rusi sú milí ľudia, no históriu chápu úplne inak ako my. V autobuse prišla reč na zimnú vojnu. V Rusku sa o nej neinformovalo a jej význam sa zľahčoval, keďže na ňu Moskva nebola hrdá. Naša sprievodkyňa preto nevedela, čo má povedať. Pochopil som, že Rusi nevedia veci, ktoré by vedieť mali. Predstavoval som si rôzne spôsoby, ako by som ich o nich mohol informovať. Dával som sa cez okno hotela a predstavoval si balóny, ktoré nosia správy cez hranicu. Od toho momentu ma Rusko priťahovalo. Keď som mal šesťnásť, spýtal som sa rodičov, či by som si mohol kúpiť Interrail, kartu, ktorá mi umožní cestovať vlakom naprieč Európou. V tom čase iba tou západnou.

Dovolili vám ísť samému?

Prekvapivo áno. Ilustruje to, v akom bezpečnom prostredí som vyrastal. Nerozumeli nebezpečenstvám, ktoré to mohlo priniesť. Vďaka tomu som navštívil miesta, ktoré som chcel spoznať. Švédsko. Berlín. Rím. Paríž. Londýn.

Kedy ste sa vydali do východnej Európy?

V roku 1986. Prvou zastávkou bolo Československo. Najprv som nevedel, ako sa v Prahe cítiť. Ulice nemali smetné koše, no boli čisté. Hoci to bolo staré mesto, odlišovalo sa od tých západných. Malo pokojnejšiu atmosféru, viac priestoru, menej reklám aj obchodov. Všetko bolo nové, Československo sa mi preto nemohlo nepáčiť. Štvalo ma však, že sa s ľuďmi dalo len ťažko zbližovať. Správali sa ľahostajne. Nebol som na to zvyknutý. Odtiaľ som zamieril do Budapešti a Rumunska.

Podobali sa vo vašich očiach krajiny východného bloku?

Rumunsko bolo úplne iné. Ceaușescov režim bol extrémny.

V Maďarsku som si kúpil rádiový prijímač, ktorým som chcel doma počúvať ruské rádio, keďže na východe boli iné frekvencie. Keď vlak prišiel v noci na rumunské hranice, strážnici chceli, aby som za rádio zaplatil daň. Bola vyššia ako jeho cena. Povedali mi, že ak to neurobím, môžem vystúpiť a ísť späť do Maďarska. Nezaplatil som. Vysadili ma z vlaku a ukázali mi, kam ísť. V tme som nič nevidel, no začul som kovové cinkanie. Pripomínalo zásobník na útočnej puške, cinkajúci o opasok vojaka.

Čo ste urobili?

Kopal som do kameňov, aby ma začul. Nechcel som, aby od prekvapenia vystrelil. Mal som pravdu. Bol to vojak. Zakríčal: Je tu Američan! Zadržali ma. Bolo to ako z filmu. Dokola sa ma pýtali, komu som niesol to rádio. Vyhrážali sa mi, že ma na tri mesiace zavrú do väzenia. Povedal som im, že je moje. Po pár hodinách im došlo, že hovorím pravdu. Naložili ma na vlak do Maďarska aj s rádiom. Do Rumunska som sa však chcel vrátiť.

Podarilo sa vám to ešte počas Ceaușescovho života?

Áno. Bol to najväčší kultúrny šok, aký som kedy zažil. Všetko bolo zničené. Vo vzduchu lietal prach a nebola tam žiadna zeleň. Pre nedostatok benzínu v uliciach nepremávali autá. Bolo ťažké nájsť reštauráciu. Pred obchodmi stáli ľudia v dlhých radoch. Spieval som si fínske pesničky, aby som si pripomenul, že som vo svete, kde existuje aj Fínsko. Bol to pokus o útek z reality, ktorá bola taká tvrdá, že som ju nevládol.

Cenili ste si potom Fínsko viac?

V roku 1991 som navštívil Sibír, Kamčatku, Jakutsk, Tadžikistan, Arménsko, Azerbajdžan. Domov som letel cez Murmansk. Po pristátí v Rovaniemi som sa cítil ako v krajine zázrakov. Všetko bolo nádherné a fungovalo. Naplnilo ma šťastie, že Fínsko je môj domov. ●

LOĎ, KTORÚ UŽ NEODFOTÍM

Text a foto Jana Rajcová

Ešte pred svitaním ma budí zvuk motora odchádzajúcej rybárskej lode. Ticho prístavu Santa Teresa di Gallura ruší len kovové cinkanie lán o stožiare lodí a šplechot mora. To láskavo obmýva plachetnice v prístave, posádky ktorých ešte sladko oddychujú. Vzduch vonia soľou a na oblohe pomaly blednú hviezdy.

Rýchlo sa obliekam. Začujem Antoniov hlas. Stojí na móle a zisťuje, či som nezaspala. Odchádza sa načas. Nesmiem meškať ani minútu. Na palube malej rybárskej lode Sandokan sa pohybujú traja muži. Kapitán Domenico sleduje tmavý horizont. V ruke drží hrnček silnej kávy. Dopíja ju skôr zo zvyku než z potreby. Posádka sa bez slov pripravuje na vyplávanie. Odvážuje láná, kontroluje siete, ukladá bóje.

Hovoriť nie je potrebné. Nikomu netreba dávať pokyny. Každý vie, kde je jeho miesto a čo má robiť. Na mori sa dôvera nebuduje slovami, ale rokmi spoločnej práce.

DRSNÝMI RUKAMI

Loď sa pomaly vzdáľuje od móla a za hlasného vrčania motora odchádzame z prístavu. Svetlá mesta nám zostávajú

za chrbtom. Naším cieľom je otvorené more severozápadne od Sardínie. Najprv sa musíme preplaviť cez úzky pás mora medzi Sardíniou a Korzikou, najveternejšie a najnebezpečnejšie miesto v celom Stredomorí. Miesto, kde sa vietor a prúdy menia rýchlejšie, než by si človek želal. „More ti nikdy nič neodpustí,“ povedal mi raz Domenico, keď sme čakali, kým sa naplnia siete. „Môže ti dať všetko. A môže ti všetko zobrať.“

Sandokan a jeho posádku som začala fotografovať ešte pred pandémiou. Svet bol vtedy iný – stabilnejší, predvídateľnejší. No na palube Sandokana sa čas vždy riadil vlastnými pravidlami. Deň rybárov sa začína, keď väčšina ľudí ešte spí. Keď loď dorazí na miesto lovu, stlmia motor a na chvíľu zavládne ticho. Počuť len šumenie mora a vetra. Potom sa začne práca. Siete spúšťajú rybári rýchlo. Hrubé oceľové laná dlhé tisícpäťsto metrov prechádzajú rukami mužov, drsnými od soli a rokov práce, a hrozivo vŕzgajú.

Každý vie, kde má stáť. Jeden sleduje napätie lana, druhý kontroluje navijak. Spúšťajú sa závažia, ktoré držia siete pod hladinou. Domenico od kormidla kontroluje smer lode a sleduje sonar, ktorý mu pomáha nájsť roje rýb. „Na malej lodi je každý zodpovedný za každého,“ vysvetľuje mi. „Ak niekto urobí chybu, pocítite ju všetci.“

„Hovoriť nie je potrebné. Nikomu netreba dávať pokyny. Každý vie, kde je jeho miesto a čo má robiť. Na mori sa dôvera nebuduje slovami, ale rokmi spoločnej práce.“

POČÚVAŤ MORE

Rybolov nie je romantika. Byť rybárom znamená nekonečné množstvo ťažkej práce, vášne a obety, ktorú treba vkladať do každého dňa stráveného na mori. Je to láska k moru a zodpovednosť k prírode. Každodenný zápas s počasím a vodou, boj o prežitie.

Mokrú sieť vážia desiatky kilogramov. Pri ich ťahaní späť na palubu musí byť každý pohyb presne vypočítaný.

Ak sa lano zamotá alebo sieť zachytí, môže to byť nebezpečné. Paluba je úzka a mokrá, loď sa na mori neustále hýbe. Snažím sa nezavadzať. Sledujem rýchle, rokmi nacvičené pohyby a neverbálnu komunikáciu, dynamiku medzi členmi posádky. Fungujú ako stroj. Ich práca je vyčerpávajúca, fyzicky aj psychicky veľmi náročná. Fotografujem ich ruky, keď vyberajú ryby zo sietí – rýchle, isté pohyby.

Strieborné telá rýb sa lesknú v rannom svetle. Úlovok je potrebné rýchlo vytriediť a ryby, ktoré sú príliš malé alebo nevhodné na predaj, vrátiť naspäť do mora. Lákajú čajky, ale aj delfíny, ktoré na rozdiel od čajok môžu potrhať siete.

Voda steká po palube a mieša sa s pachom soli, nafty a čerstvého úlovku. Rybári pracujú celé hodiny bez prestávky. Nezháľajú ani počas čakania na naplnenie sietí. Triedia ryby, ukladajú ich do chladiaceho priestoru, čistia palubu, opravujú siete. Krátka pauza na oddych, ďalšia šálka kávy, malé občerstvenie a všetko sa začína odznovu.

Kým Domenico v kapitánskej kajute pozoruje prístroje a naviguje loď, Antonio a Giovanni sedia na okraji paluby a mlčky sledujú horizont. „Ak chceš rozumieť moru, musíš sa ho naučiť počúvať,“ objasní mi raz potichu Antonio.

VIAC NEŽ POVOLANIE

Sandokan bola malá, štrnásť metrov dlhá drevená rybárska loď, vyrobená v roku 1976, rok pred mojim narodením. Z brehu som ju obdivovala odkedy som prvýkrát zavítala do prístavu na severe Sardínie. Bola pre mňa čarovnou loďou, plnou príbehov. Pre troch mužov na palube znamenala všetko. Pracovisko, istotu, život. Na brehu v Santa Teresa di Gallura a v Porto Torres sú ich rodiny. Ich živobytie závisí od toho, čo muži ulovia.

Pre Mattea, najmladšieho z Domenicových zamestnancov, je Domenico druhým otcom. Matteo je nádejou, že táto profesia tak skoro nevymrie. Mladí uprednostňujú inú prácu. Tradičných rybárov oberajú o živobytie veľké rybárske lode. Klimatické zmeny a komerčný rybolov spôsobili, že v porovnaní s obdobím pred piatimi rokmi vyloví Domenico o polovicu menej rýb.

600 METROV POD HLADINOU

Na jar minulého roka som navštívila Domenica a posádku lode naposledy. Dva týždne po návrate domov som dostala správu od Domenicovej dcéry: „Ahoj, Jana, píše Ti Daniela, Domenicova dcéra. Neviem, či už vieš, ale jeho loď sa potopila. Tvoje fotografie nám ju budú navždy pripomínať.“ Sandokan bol ako tisíckrát predtým na mori severne od

Tradičný rybolov je viac než povolanie. Je to dedičstvo. Znalosti, ktoré sa prenášajú z generácie na generáciu. Otcovia učia svojich synov, ako čítať vietor, kde hľadať ryby, kedy sa more začína meniť. „Môj otec bol rybár. Aj môj starý otec,“ povedal mi Domenico raz, keď sme sa vracali do prístavu. „Niektoré veci si ťa jednoducho vyberú.“

V jeho kajute má okrem prístrojov miesto aj fotografia jeho rodičov. Zomreli priskoro, keď bol veľmi mladý. Ich podobizeň má vytetovanú na ľavom predlaktí. Takto sú stále s ním. Vedľa ich fotografie je obrázok svätého Petra, patróna rybárov. Aj jeho podobizeň si našla miesto na Domenicovom pravom predlaktí. „Rodina je všetko,“ povedal mi, keď som mu rozprávala o mojich rodičoch. On má deti a vnúčatá. Za rodinu však považuje aj celú posádku lode s rodinami.

„Ahoj, Jana,
píše Ti Daniela,
Domenicova dcéra.
Neviem, či už
vieš, ale jeho loď
sa potopila. Tvoje
fotografie nám
ju budú navždy
pripomínať.“

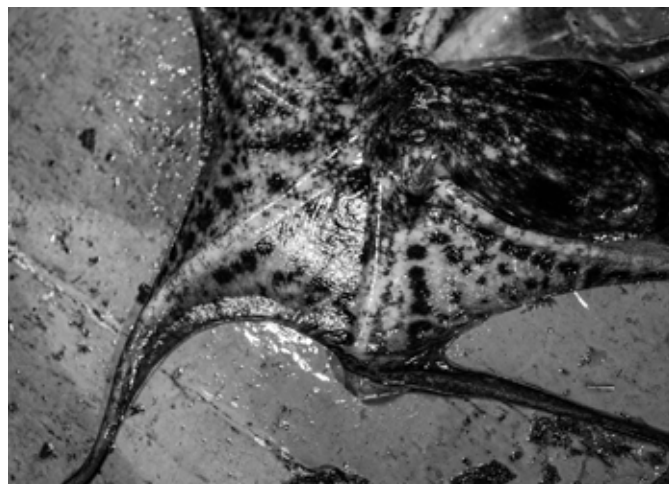
Sardínie. Bol to pracovný deň ako mnohé iné. Vyplávali skoro ráno. Boli približne 26 námorných míľ od pobrežia, siete mali pripravené, počasie bolo priaznivé.

Zrazu začala do podpalubia lode prenikať voda. Rýchlo plnila jej útroby. Loď sa nakláňala. Pokojná situácia sa v priebehu niekoľkých minút zmenila na boj o život. Domenico sa takmer utopil so svojou milovanou loďou. Keď sa naklonila, zostal uväznený v kapitánskej kajute. Musel rozbiť čelné sklo, aby sa vyslobodil.

Posádku zachránila iná rybárska loď, ktorá bola nablízku a prišla im na pomoc. Domenico skončil s kolabujúcimi pľúcami v nemocnici. Sandokan zmizol pod vodou. Dnes leží 600 metrov pod hladinou mora. Dole v tme a tlaku hlbín, kam sa už nikdy nikto nedostane. A ja ho už nikdy neodfotím.

SANDOKAN II

Strata lode je pre rybárov existenčným kolapsom. Bez nej nemôžu rybačiť a prídu o príjem. Trpia nielen oni, ale aj ich rodiny. Posádke Sandokana zostala len bolesť a obavy z budúcnosti. Také rybárske lode stoja sto až stoštyridsaťtisíc eur.

Keď sa správa o potopení Sandokana rozšírila, ostatní rybári, susedia a priatelia sa snažili Domenicovi pomôcť. Pomohli aj desiatky ľudí na Slovensku, ktorí sa zapojili do verejnej výzvy na platforme Donio. Vďaka ich podpore a pôžičkám mohol Domenico kúpiť loď z druhej ruky. Dostala meno Sandokan II.

Nová loď však neznamená nový začiatok bez starostí. Rybolov je čoraz náročnejší. Klimatické zmeny prinášajú častejšie búrky a nepredvídateľné počasie. More je nepokojnejšie a pribúdajú dni, keď sa nedá vyplávať. „Strata Sandokana na nás ťažko doľahla. Sme v zložitej situácii. Ak nejdeme na more, nezarábame,“ hovorí Domenico smutným hlasom. Napriek všetkému sa každé ráno vracia do prístavu.

Keď dnes stojí Domenico na palube Sandokana II, robí to isté, čo robil vždy – sleduje horizont. More sa nemení. Len ľudia na jeho palube. Niekde tam dole, 600 metrov pod hladinou, leží starý Sandokan. Loď, ktorú som roky fotografoval. Loď, ktorá niesla prácu, úlovky a každodenný život Domenica a ostatných členov posádky. More si ju nechalo. „Loď môžeš stratiť,“ povedal mi Domenico naposledy, keď sme sa rozprávali. „Ale more ti zostane.“ ●

To decko sa presťahuje do Ameriky, tvrdila jej mama. Katarína Mathernová o USA naozaj za železnou oponou snívala. Mala dvadsaťštyri rokov, keď tam odišla študovať na univerzitu a nevedela, či sa vráti domov. Našťastie, s Nežnou revolúciou sa otvoril svet. Katarína pracovala na vysokých pozíciách v Svetovej banke a v Európskej komisii. Od roku 2023 je veľvyslankyňou Európskej únie (EÚ) v Ukrajine.

Katarína Mathernová má za sebou kariéru v medzinárodných inštitúciách aj takmer tri roky práce vo vojnu zmietanej Ukrajine. Nestážujte sa toľko, keď vám je v podstate dobre, odkazuje.

Mali ste 24 rokov, keď ste ešte za socializmu odišli študovať do USA. Prečo?

Túžila som po tom od detstva. Spomínam si na sen, že letím v balóne a pristávam na Manhattane. Mala som asi dvanásť rokov a keď som sa zobudila, bola som veľmi smutná, lebo som si myslela, že sa mi to nikdy nepodarí. Moja mamička hovorievala môjmu otcovi: Toto decko sa presťahuje do Ameriky.

Podpísal sa pod vašu túžbu aj režim neslobody u nás?

Iste. Mama chcela v roku 1968 emigrovať. Ocko bol ako jediný syn späť so svojimi rodičmi a nechcel odísť. Nakoniec zostali.

Bola to veľká zmena oproti Československu?

Obrovská. Študovala som na Právnickej fakulte Univerzity Komenského. Bola veľmi solídna, mala dobrú reputáciu, vychovala generácie slovenských právnikov, učil tam aj môj ocko. Ale často to bolo o memo-rovaní zákonov a pozitivistickom myslení. A prišla som na Michiganskú

To decko pôjde do Ameriky!

Text Jana Čavojská
Foto archív Kataríny Mathernovej

univerzitu, kde sa vyučovalo v angličtine a okrem toho som za rok musela zvládnuť úplne iný právny systém a vnímanie práva. Po roku som robila skúšku do Newyorskej advokátskej komory. Tá je považovaná za najťažšiu spomedzi štátov USA. A podarilo sa mi ju zložiť.

Čo ste robili v Amerike po škole?

Mnohí z mojich spolužiakov zo zahraničia dostali prácu, lebo americké právnické firmy mali záujem rozvíjať biznis v krajinách, z ktorých pochádzali. Ale o dievča z Československa nemal nikto záujem. Napísala som 180 listov a dostala som 180 odpovedí, že mi držia palce, ale že ma nechcú. Potom jedna právnická firma z New Yorku inzerovala, že hľadá absolventov zo zahraničia, ktorí chcú zostať trvalo v USA. To som ja, povedala som si a prihlásila som sa. Strávila som tam celý deň, interviewovali ma asi všetci partneri firmy. A zobrali ma.

Akej oblasti práva sa venovali?

Duševnému vlastníctvu. To bolo aj témou mojej záverečnej práce. Tá firma sa sústredila na právo ochranných známok. Zastupovali napríklad firmu Budweiser, ktorá sa súdila o ochrannú známku s československým

Budvarom. Kvôli tomu mi tento ich hlavný klient zo začiatku trochu nedôveroval. Obával sa, či nie som špión z východnej Európy.

Kedy ste mali prvýkrát možnosť prísť na návštevu domov?

Po revolúcii, v máji 1990. Bolo to fantastické. Lebo vtedy sa veľmi nedalo ani telefonovať. Minúta hovoru do USA stála 60 korún. To bol obrovský peniaz. Raz za týždeň sme si na chvíľku zavolali s rodičmi, len aby som počula ich hlas. Okrem toho sme si len písali listy.

Kam ste smerovali potom?

Moja americká známa mi poradila advokátsku kanceláriu vo Washingtone. Jedným z jej zakladateľov bol Lloyd Cutler, poradca v Bielom dome počas mandátov prezidentov Cartera a Clintona. Bol šéfom skupiny medzirezortných právnikov, ktorých Václav Havel požiadal, aby pomohli vytvoriť novú československú ústavu. Ten projekt nevyšiel, Československo sa rozpadlo, ale ja som v tom tíme prežila tri super roky. Z plánovanej ústavy sa podarilo vypracovať významnú časť, Listinu základných práv a slobôd. Dodnes je súčasťou našej a českej ústavy.

Odtiaľ viedli vaše kroky do Svetovej banky. Prišli ste v inštitúciách na tej úrovni do kontaktu s nejakými Slováckmi?

V roku 1993 som vyhrala konkurz na prácu na právnom oddelení. Bola som tam päť rokov. Slovákov som stretla málo. Nám sa nie veľmi darí v medzinárodných inštitúciách. Je to aj tým, že Slováci Slovákom nepomáhajú. Žiaľ, je to naša národná črta. A obrovský rozdiel napríklad oproti Poliakom, ktorí udržiavajú podstatne silnejšie sociálne kontakty. Slováci od seba takmer bočia. Preto sa snažím poradiť alebo prihovoriť sa za niekoho vždy, keď môžem.

V roku 1998 ste sa vrátili na Slovensko. Prečo?

Po páde Mečiarovej vlády som prišla ako poradkyňa Ivana Mikloša. S obrovským nadšením a motiváciou. Vtedy sme otáčali krížnik dejín Slovenska smerom na západ. Predtým, za Mečiara, nás ministerka zahraničných vecí USA českého pôvodu Madeleine Albrightová vyhlásila za čiernu dieru Európy. Ale po mojom návrate panoval obrovský entuziazmus, zavádzali sa mnohé reformy. Podarilo sa transformovať krajinu z takmer krachujúcej na prosperujúceho tatranského tigra. Ale to bolo už dávno.

Verili ste reformám a zmenám?

Odkedy som pracovala na československej ústave, zostala som v kontakte s mnohými prodemokratickými lídrami na Slovensku. Viacerí prespali u mňa na gauči, keď boli vo Washingtone. Verila som im a ich vízií demokratického a prosperujúceho Slovenska, ktoré sa pri prvej príležitosti začlení do nadnárodných demokratických štruktúr.

Máte za sebou bohatý pracovný život, pôsobili ste v rôznych prostrediach a na rôznych postoch. Cítili ste niekedy obmedzenia alebo naopak výhody preto, že ste žena?

Som pribojný typ. Obmedzenia tohto typu som nezažila ani v USA, ani v Európe. Ale táto téma ma veľmi ovplyvnila počas štúdia v Bratislave. Na právnickú fakultu raz prišli súdruhovia z ministerstva zahraničných vecí z Prahy robiť nábor za konzulov

„Naučila som sa vážiť si drobné radosti. Napríklad, že môžem ísť do prírody, že svieti slnko a môžem si sadnúť na terasu kaviarne s vynikajúcou kávou.“

do diplomatických služieb. Tešila som sa, lebo práca v diplomacii bola môj sen. Ale profesor povedal: Zostanú len chlapci, dievčatá môžu ísť domov. Inokedy vyvesili na študijnom oddelení oznam o tom, že bratislavské súdy hľadajú desať absolventov. Bola tam poznámka: Prijímame prihlášky iba od mužských kandidátov. Tieto udalosti ma ešte viac motivovali odísť do USA.

Neskôr sa vám už nič také nestalo?

Nie. Nepomer medzi mužmi a ženami na seniorských miestach ma takpovediac buchol do čela, až keď som prešla zo Svetovej banky do Európskej komisie. Zo 65 top manažérov boli iba tri ženy. Vtedy som sa rozhodla pomáhať mladým kolegyniam. Chlapi sa vedľa fantasticky predávajú. Ženy podstatne menej. Je veľký rozdiel, keď si čítam sebahodnotenia mužov a žien, ktorých riadim a poznám, akí sú v realite.

Po dvadsiatich rokoch práce v Svetovej banke a európskych inštitúciách ste sa prihlásili na pozíciu veľvyslankyne EÚ v Ukrajine. V krajine vo vojne, ktorá sa bráni ruskej agresii. Čo vás k tomu viedlo?

V Komisii som bola roky hlavný človek pre Ukrajinu. Bola som zástupkyňou generálneho riaditeľa pre východné partnerstvo a zároveň šéfkou Podpornej skupiny pre Ukrajinu. Bolo prirodzené, že keď bývalý veľvyslanec EÚ v Ukrajine odchádzal, prihlásila som sa na jeho miesto.

Bez ohľadu na riziko?

Áno. Lebo to má význam. Na bojiiskách v Ukrajine sa bojuje o našu, európsku budúcnosť. O našu bezpečnosť. A je smutné, že nie všetci na Slovensku si to uvedomujú.

Predpokladali ste pred plnoformátovou ruskou agresiou takýto vývoj?

Nie. Ale keď v roku 2021 Putin uverejnil esej o Ukrajine a napísal, že Ukrajina nemá nárok na existenciu a je to historicky ruské územie, veľmi sme znervózneli. Britské a americké tajné služby potom začali prinášať informácie, že Putin mobilizuje a presúva vojenskú a techniku na hranice s Ukrajinou preto, aby zaútočil. Vtedy sme sa začali v Podpornej skupine pre Ukrajinu

pripravovať na to, že k útoku môže prísť. A vďaka tomu sme boli schopní 24. februára 2022 zareagovať v priebehu hodín. Hneď sme boli v kontakte s našimi partnermi v Ukrajine, ktorí mali od EÚ ešte voľné finančné prostriedky. Povedali sme im, nech ich použijú tak, ako uznajú za potrebné na pomoc Ukrajincom. Za dva týždne sme našli a presunuli 200 miliónov eur.

To bolo rýchle.

Z EÚ majú ľudia dojem, že je pomalá a všetko jej strašne dlho trvá. Veľakrát je to pravda. Ale tento raz sme boli najrýchlejšími donorom. OSN hľadalo spôsob fungovania, svet rozmýšľal, čo urobiť, a my sme boli priamo na mieste. Podporovali sme mimovládne organizácie, pre mestá a dediny sme kupovali núdzové zásoby, zháňali sme všetko od nepriestrelných viest po chemické záchody pre utečencov na hraniciach. Zabezpečili sme evakuáciu novinárov, financovali sme založenie newsroomu v poľskom Przemysli.

Zmobilizovala sa aj civilná ochrana. Ukrajinu zásobovala tonami materiálu od generátorov po ochranné rúška.

Dalo sa podľa vás urobiť viac na to, aby Putin vojnu nezačal?

Určite. Pozrime sa spätne na trajektóriu Putinovej imperialistickej politiky. V roku 1997 na mníchovskej bezpečnostnej konferencii jasne signalizoval odklon od západu. Napriek tomu sme s ním robili biznis, kupovali jeho ropu, plyn, zakladali spoločné firmy. Takže mal pocit, že mu všetko prejde. V 2008 okupoval štvrtinu územia Gruzínska. V roku 2014 okupoval Krym. Začal nepokoje a neskôr vojnu na Donbase. A nestalo sa nič vážne. Keby boli svetoví lídri zakročili a dali jasne najavo, že také konanie je neakceptovateľné, Putin by kalkuloval inak.

↓ Počas masívneho ruského útoku na Kyjiv spala Katarína na podlahe hotelovej kúpeľne.

Ukrajina je náš bezprostredný sused. Myslíte si, že ju Slováci poznajú?

Podľa mňa bola Ukrajina dlho najmenej poznaná európska krajina. Nikto o nej nič nevedel. Ani my su-

Je to náročné a veľmi únavné. Psychicky aj fyzicky. Obdivujem Ukrajincov, že to stále zvládajú. My máme okrem dovolení päťkrát do roka takzvané rest leave a odchádzame za hranice. Občas chodím na pracovné

nabehli silné hotelové generátory. Ale pre mojich ukrajinských kolegov bol január a február desivý. Mnohí museli odísť k rodine a známym mimo Kyjiv. Zahraniční kolegovia, ktorí práve neboli v Kyjive, prenechali ukrajinským kolegom svoje hotelové izby a byty. Bolo veľmi smutné vidieť stovky stanov, ktoré v meste postavili, aby sa ľudia mali kde zohriať, dať si čaj, nabiť si telefóny, robiť si domáce úlohy alebo pracovať online.

Utkvel vám v pamäti človek so silným príbehom, ktorého ste stretli?

Rozhodne malý Romčik, ktorý ako jediný z 27 ľudí prežil v júli 2022 zbombardovanie nemocnice vo Vinnyci. Mamu mu zabilo pred očami. On mal vtedy sedem rokov a dokázal sa vyhrabať spod trosiek aj napriek popáleninám na 45 % tela. Previezli ho do nemocnice v Drážďanoch. Absolvoval tam 32 operácií. Prežil. A nielen prežil. Je z neho mimoriadne milý a vtipný 11-ročný chalan, ktorý tancuje spoločenské tance, hrá na akordeón a piano a cestuje po svete ako malý ambasádor pre deti zasiahnuté vojnou. Rada sa s ním a s jeho otcom stretávam, vždy pri nich pookrejem. A zasmiejem sa. Pre mňa je Romčik symbolom odolnosti, nádeje a sily Ukrajiny.

Zmenila táto vojna aj vás?

Určite áno. Žiť pod permanentným stresom je veľmi náročné. Fyzicky aj psychicky. Na mojich krvných výsledkoch to jednoznačne vidno. Ale zato som sa naučila viac si vážiť drobné radosti. Napríklad, že môžem ísť do prírody, že svieti slnko a môžem si sadnúť na terasu kaviarne. Mám ale menšiu toleranciu pre neustále sťažnosti ľudí, ktorým je v podstate dobre. Určite lepšie ako obyvateľom Ukrajiny, ktorých skoro každú noc budia raketové poplachy. ●

KATARÍNA MATHERNOVÁ

Vyštuovala právo na Slovensku sa v USA, ako právnička pôsobila začiatkom 90. rokov v Spojených štátoch. V roku 1993 nastúpila do Svetovej banky. V rokoch 1999 až 2002 pracovala pre podpredsedu vlády Ivana Mikloša, potom sa opäť vrátila do Svetovej banky. Od roku 2005 pôsobí v Európskej komisii. Pred tromi rokmi ju vymenovali na post veľvyslankyne EÚ v Ukrajine.

sedia, ani Západ. Veľa ľudí bolo presvedčených, že Ukrajinci sú v podstate Rusi, len hovoria trochu iným jazykom. Ale to nie je pravda. Ukrajinci sa od Rusov zásadne líšia. Historicky, ale aj ich kultúrne kódy sú úplne iné.

Mali ste obavy o svoju bezpečnosť, keď ste do Ukrajiny odchádzali?

Samozrejme. Doteraz ich mám. Ale vždy nad nimi zvíťazí význam tejto práce. V Ukrajine mám veľa známych a pár dobrých priateľov. Verím jej. Myslím si, že nás história bude hodnotiť podľa toho, ako my ako západ zvládneme túto výzvu.

Prečo bývate v hoteli?

Rezidencia môjho predchodcu nebola vhodná, lebo s ohľadom na trajektóriu dronových atakov bola v nie veľmi bezpečnej časti Kyjiva. Hotel sa mi zdal ako bezpečnejšie riešenie. Veľa mojich kolegov býva v hoteloch. V tom mojom sú aj francúzsky a portugalský veľvyslanec, dlhú dobu tam býval veľvyslanec Izraela.

Dá sa na taký život zvyknúť? Ostreľovanie poškodilo už aj budovu zastúpenia EÚ.

cesty do Bruselu. Aj to pomáha vydržať, hoci samotná cesta z Ukrajiny trvá aj 24 hodín.

Cestujete vlakom?

Niekedy vlakom, niekedy autom. Ak cestujem ďalej, tak väčšinou z varšavského alebo krakovského letiska. Na začiatku vojny sme mali najlepšie postavenie na najrýchlejšiu dopravu z Ukrajiny, stačilo spojazdniť železničnú trať medzi Kyjivom a Košicami. Slovenskí úradníci však našli tisíce dôvodov, prečo sa to nedá. Keby takéto spojenie fungovalo, vlak by dovezol cestujúcich do Hanisky pri Košiciach, vzdialenej len pár kilometrov od košického letiska. Všetci by lietali odtiaľ a regiónu by to veľmi pomohlo. Je to zmeškaná príležitosť. Ako patriotku ma také veci vždy veľmi zamrzia.

Kyjiv má za sebou najťažšiu zimu tejto vojny, podmienky boli skutočne hrozné. V teplotách, ktoré klesali k mínus 26 stupňom, zostali státisíce ľudí bez tepla a elektriny, lebo Rusko zbombardovalo infraštruktúru. Ako ste to prežili vy?

Ja v mojom hoteli v poriadku. Keď nebola elektrina, čo sa dialo každý deň,

Cestovanie bez dokladov a kontrol, jednotný trh, spoločné hospodárske záujmy. Výhody, ktoré dnes ako Európania využívame, mali svoj predobraz. V roku 1944 vznikol Benelux. Predtým sa však politici aj obyvatelia museli zbaviť pocitov krivdy a nedôvery.

Ako sa rodila Európa

Text Juraj Červenka
Ilustrácia Vladimír Holina

Colná únia medzi Belgickom, Holandskom a Luxemburskom fungovala od 1. januára 1948. Jej vzniku predchádzala vzájomná dohoda zo septembra 1944. Západnú Európu vtedy Spojenci oslobodzovali spod nacistickej okupácie kúsok po kúsku. K svojim okupovaným domovom sa blížili príslušníci belgickej či holandskej brigády aj luxemburskí dobrovoľníci. Vo vzduchu operovali belgickí a holandskí letci v rámci britského Kráľovského letectva.

Dohodu podpísali v Londýne. Vlády trojice štátov totiž ešte stále pôsobili v exile. Spoločne sa dohodli na povojnovom riadení obchodnej politiky voči zahraničiu. Aby bola čo najefektívnejšia, vnútorný trh mal byť otvorený. Presun ľudí a tovaru aj fungovanie služieb malo prebiehať celkom voľne.

BELGICKÁ REVOLÚCIA

Skratka Benelux je odvodená od začiatočných slabík názvov členských štátov. Trio krajín malo k sebe v minulosti kultúrne aj hospodársky blízko. V auguste 1830 vypukla Belgická revolúcia. Belgičania aj Luxemburčania boli vtedy pod nadvládou Holanďanov. A hoci oheň konfliktu zapálili aj náboženské rozdiely, v holandskom kráľovstve boli veľmi nespravodlivo nastavené hospodárske pravidlá. Za kratší koniec ťahali práve Belgičania. Povstanie pod červeno-zlato-čiernymi zástavami sa preto z Bruselu rýchlo šírilo. Na strane belgických revolucionárov bojovali aj luxemburskí patrioti. V októbri 1830 v Bruseli vyhlásili nezávislé Belgicko. Z jeho pokrokovej ústavy vychádzali v priebehu 19. storočia ďalší európski štátnici. Luxembursko si na svoju samostatnosť muselo počkať do roku 1867, keď sa vyriešil diplomatický spor medzi Francúzmi a Prusmi.

V júli 1921 vznikla medzi Belgickom a Luxemburskom ekonomická únia. Zaviedla okrem iného paritu štátnych mien a zvolnila pohyb cez hranice. Skúškou dôvery medzi Belgičanmi a Holanďanmi bolo obdobie prvej svetovej vojny – Belgicko sa ocitlo pod nemeckou okupáciou. Viac než milión

belgických utečencov našlo útočisko u svojho severného suseda.

Po skončení konfliktu však pociťovali belgickí reprezentanti krivdu. Vyčítali Holanďanom, že sa viezli na vlnách nemeckej rozpínavosti a zabezpečovali obchodné cesty agresora.

VÍZIA PROSPERITY

Belgičania si nárokovali časť holandského územia, oblasti Zélandského Flámska na pobreží či Limburska na samom juhu, ktoré mu mali dať silnejšie bezpečnostné záruky. Susedia si dokonca hrozili vojnovým zásahom. Spor museli vyriešiť väčší európski diplomatickí hráči.

Hitler ale nešetril nikoho. Aplikovanie rasových zákonov, ponemčovanie, desaťtisíce mužov na nútených prácach v Nemecku, krvavé represálie za prejavy neposlušnosti sú len niektoré z nacistických zločinov v troch okupovaných krajinách. V londýnskom exile začali holandskí a belgickí vládni predstavitelia úzko spolupracovať.

Úspešnému príbehu predchádzali problémy, predsudky a nedôvera. Potrebná bola napríklad premyslená kampaň medzi belgickými poľnohospodármi. Tí sa obávali, že trh zaplavia holandské produkty. Možnosti jednoduchšieho obchodu však zvyšovali životnú úroveň a nepriamo tak posilňovali záruky mieru a bezpečnosti.

Český politológ Eduard Hulicius vo svojej knihe o belgických dejinách uvádza, že vojna poškodila belgický priemysel len mierne a hospodárstvo sa začalo rýchle uzdravovať. Už v roku 1944 bolo Belgicko veriteľom iných spojeneckých štátov. V roku 1946 dosahovala belgická priemyselná výroba 66 percent predvojnového stavu a v roku 1948 ťažba uhlia prekonala predvojnové výsledky. Hulicius si všima, ako Belgicko krátko po vojne poslalo potravinovú pomoc chudobnejším častiam starého kontinentu, napríklad Viedni, a zároveň využilo pomoc Marshallovho plánu. Medzi rokmi 1948 a 1952 získali Belgičania a Luxemburčania z tohto plánu hospodárskej obnovy asi 560 miliónov dolárov.

POKRAČUJEME ĎALEJ

Vo februári 1958 podpísali tri krajiny dohodu o ešte tesnejších hospodárskych väzbách. O sedem rokov neskôr vznikla ďalšia významná organizácia – Súdny dvor Beneluxu. Dlhodobou udržiavaný trend dnes najzrozumiteľnejšie reflektujú čísla z každodenného života. Asi 35-tisíc Belgičanov pracuje v Luxembursku, takmer 40-tisíc ich denne dochádza za prácou do Holandska.

Krajiny Beneluxu sa po druhej svetovej vojne stali blízskymi partnermi v tých najrôznejších oblastiach. Vojenských, keď región vytriezvel z nádeje o účinnosti neutrality a trio patrilo k zakladajúcim členom NATO. Počas kórejskej vojny bol nasadený belgický prápor aj s jednou luxemburskou rotou. V školských, keď diplomy z jednej krajiny automaticky uznávajú v dvoch ďalších. Spoločenských aj športových, keď Belgicko a Holandsko usporiadali v roku 2000 európske majstrovstvá vo futbale s otváracím zápasom v Bruseli a finále v Rotterdame.

ČAS NA BILANCIU

Napriek opakujúcim sa nezhodám medzi skupinami Flámov a Valónov a reálnym hrozbám rozpadu Belgicka má Benelux za sebou osem vydarených dekád. Za ten čas partnerstvo formovalo životy obyvateľov troch krajín, ako sa nedávno vyjadril luxemburský minister zahraničných vecí Xavier Bettel. Dnes sa výhody Beneluxu premietajú do veľkej politiky, no praktickosť zväzku sa odráža aj v každodennej všednosti. Jeden hlas sa stratí, spoločné vyhlásenia troch štátov majú oveľa väčšiu váhu. Kolektívne záujmy šetria financie každému z partnerov. Záchranné zložky sú nasadzované bez ohľadu na oficiálne štátne hranice. Čo je ale rovnako dôležité, tesná únia nijako neznižila jedinečnosť každého z jej celkov.

Benelux sa stal inšpiráciou pre celú Európu. Belgičania, Holanďania a Luxemburčania spoluzakladali Európske spoločenstvo uhlia a ocele aj Európske hospodárske spoločenstvo. Zástupcovia Beneluxu napokon spolu s nemeckými a francúzskymi kolegami podpísali v roku 1985 v luxemburskom Schengene dohodu o voľnom pohybe osôb a tovaru a spoločnej vízovej politike. ●

Fujara sa podľa Richarda Hronského viaže skôr k prírodnému prostrediu než k národu. Nástroj ani v Grécku nepôsobil cudzo. Stredomorské prostredie ju ovplyvnilo osobitým spôsobom a Richard na nej hral tóny, ktoré dovtedy nepoznal.

Richard Hronský využíva na tvorbu rozličné médiá od kresby po fotografiu, no v posledných rokoch sa venuje hlavne komponovaniu hudby. Neoddeliteľným, ba priam východiskovým elementom jeho hudobnej tvorby sú fujara a píšťaly. Okrem tvorivej činnosti spoluorganizuje výstavy lokálnych a zahraničných umelcov a pravidelne hráva na festivaloch a koncertoch. Študuje fotografiu na VŠVU v Bratislave.

HUDBA JE SLOBODA

Richardova hudobná cesta sa začala, keď mal desať rokov a prvýkrát prišiel do kontaktu s elektrickou hudbou. Jej zvuk ho natoľko fascinoval, že v ňom podnietil hlbší záujem o toto umenie. Ako trinásťročný začal komponovať vlastnú hudbu. Najprv sa učil prostredníctvom online návodov a osvojil si základné postupy práce so zvukom. Neskôr si kúpil vlastný audiorekordér, ktorým zhotovoval nahrávky okolia i nástrojov a ďalej s nimi experimentoval.

Paralelne sa učil hrať na hudobných nástrojoch. Ako dieťa chodil na bubny a nadobudol cit pre rytmus. Potom sa mu do života celkom náhodou zaplietla fujara.

„Počas covidu sme s kamarátom chodievali von. Ohlasovali sme sa tomu druhému kurióznymi spôsobmi, napríklad sme si kričali pod oknami. Kamoš začal robiť šašoviny. Prišiel v obleku, kostýme a podobne. Raz takto vyšiel na balkón s fujarou v ruke. Okrem toho, že som skoro umrel od smiechu, to bolo moje prvé stretnutie s týmto nástrojom,“ spomína s úsmevom hudobník.

Do týždňa si zaobstaral vlastnú fujaru a začal s ňou tráviť veľa času. Zvykol chodiť do lesa a hrať po zotmení. Zvuk fujary sa tam krásne rozliehal pomedzi kmene stromov. „Začal som si uvedomovať, že hudba je mojou súčasťou. Nie je však podmienená nijakými pravidlami – je slobodná, prapôvodná, zakorenená v mojom vnútri.“

PASTIERSKY HUDOBNÍK

Všestranný umelec z Detvy Rašto Andriš oboznámil Richarda s prstokladom na fujare, jej údržbou a zručnosťami podobného typu. Vtedy jeho postoj k tomuto nástroju nadobudol na vážnosti. S notami sa však nikdy úplne neskamarátil. Skoro vždy hrá podľa ucha, vedený intuíciou. Podstatným elementom jeho hudby je úprimnosť

cez improvizáciu, až potom nasledujú naučené štruktúry, vzorce či melódie. „Som taký nemuzikantský muzikant, pastiersky hudobník. Mám to tak rád a to je najdôležitejšie. Hudbu a jej tvorbu beriem veľmi vážne, na druhej strane ju paradoxne nevnímam prehnane seriózne. Robím ju, lebo ma baví, lebo ňou komunikujem. Nemôžem ju nerobiť.“

Terénne nahrávky sa stali neodmysliteľnou súčasťou Richardových skladieb. Vo svojej hudbe skrýva spektrum prírodných zvukov od spevov cvrčkov a cikád cez pohyb lesných pramienkov po cingot zvončekov zapatrošených oviec.

„Hudba je hlas, ktorý prehovára k človeku,“ opisuje. Jeho hudba je kontemplatívna, baladická, miestami až truchlivá. Ide o typ vnútorného

Text Lucia Kužel

Foto Adriána Vančová

Dialóg duše a prírody

monológ duše, keďže prostredníctvom hudby najprirodzenejšie vyjadruje, čo cíti. Ťažké chvíle v živote precítil hudbou, pretavil ich do zvuku, z čoho vyplýva, že jeho skladby mu slúžia aj ako spomienky. Žánrovo by sa dala jeho hudobná tvorba opísať ako experimentálna, elektrická či ambientná.

„Moja tvorba nie je len mojím monológom,“ dodáva. „Je to aj priestor pre druhých na stíšenie a vlastné vnútorné rozjímanie. Hudba je pre mňa asi najsilnejší doposiaľ existujúci jazyk.“

„Hudba je pre mňa najsilnejší doposiaľ existujúci jazyk. Dokáže vyjadriť skutočnosti, ktoré sú nepovedateľné. Je rečou emócií, pocitov, spomienok či viery.“

Dokáže vyjadriť skutočnosti, ktoré sú nepovedateľné. Je rečou emócií, pocitov, spomienok či viery.“

ŽIVIŤ DOBRO

Hovorí sa, že fujara slúži dialógu duše a prírody. Richard na túto myšlienku nadväzuje. Fujara sa podľa neho viaže skôr k prírodnému prostrediu než k národu. Vychádza aj zo skúsenosti z Grécka, kde nástroj vôbec nepôsobil cudzo. Naopak, stredomorské prostredie ju ovplyvnilo osobitým spôsobom a Richard na nej hral tóny, ktoré dotedy nepoznal.

Richard študuje pôvod a históriu svojho nástroja. Ovláda mnoho teórií o vzniku fujary a jej spojitosti s pastierskou tradíciou. Napriek tomu, že si ctí jej kultúrny kontext, odmieta ju spájať s vyprázdnenou ideou nacionalizmu. „Moje snahy vedú k oslobodeniu fujary od nezdravých národnárskych nánosov. Aj nástroje sa vyvíjajú v čase. Fujara nie je slovenská a žiadna iná. Nechcem robiť z niečoho tradičného netradičné, rovnako neprotestujem, pokiaľ vážení muzikanti a muzikantky odmietajú experimentálne prístupy v hudbe. Myslím si

však, že v tomto nespočíva podstata tvorenia. Vnímam ju v tom, čo dokáže vyjadriť a aký význam má pre autora i poslucháčov.“

Richard sa považuje za človeka s pozitívnym a zdravým vzťahom k svojej krajine. Na Slovensku má zapustené korene. Prial by si, aby bolo zázemím, kam sa ľudia radi vracajú a kde môžu svoju kreativitu využívať v prospech ostatných. Má blízko aj k iným kultúram a krajinám, taktiež zastáva názor, že každý by mal v sebe pestovať otvorenosť a porozumenie voči rozdielom medzi ľuďmi. „Mali by sme sa sústreďovať na stavanie mostov a nie na kopanie priekop. Aj keď to u nás nie je ideálne, stále žijeme v podmienkach slobody a demokracie. Nebláznime, máme sa tu stále veľmi dobre,“ konštatuje. „Na mnohých miestach vo svete je situácia neporovnateľne horšia a ľudské utrpenie ničivejšie.“ Voči každému zlu, či už doma alebo v zahraničí, treba byť podľa Richarda kritický a ostražitý. Jedinou odpoveďou naň je živiť dobro.●

Čo by urobila Pipi?

Dušo Martinčok

Žijem v Luxemburgu a trochu aj v Bratislave. Pracujem pre inštitúciu Európskej únie, každý deň prechádzam okolo vlajok 27 členských štátov. Hovorím niekoľkými jazykmi, stretávam sa s ľuďmi rôznych štátnych príslušností.

Všetko dôležité atribúty, ale skôr vonkajšie. Cítim, že moje európanstvo je kdesi hlbšie. Trúfam si dokonca napísať, že v duši. Kedy a ako sa tam dostalo?

Prišiel som na to na prechádzke v luxemburskom lese. Začalo sa tam usádzať dávno, ešte v detstve. Zasadila ho tam jedna Švédka, ktorá písala o deväťročnom ryšavom dievčatku, odmietajúcom autoritu dospelých. Takisto Škót, autor príbehu o lietajúcom chlapcovi, ktorý nikdy nezostarne. A ešte Francúz a jeho román o chudobnom šľachticovi s krédom Jeden za všetkých, všetci za jedného.

Pipi, Peter Pan, D'Artagnan, ale takisto Pinocchio či Sherlock Holmes vytvorili kedysi dávno základ môjho vnútorného kompasu, mojich hodnôt.

Jedna moja kamarátka má na zápästí vytetovanú vetu „Čo by urobila Pipi?“. Aj mne tá otázka občas napadne. Najmä teraz, keď mnohí riešime vnútorné dilemy a pýtame sa, do akých zápasov máme silu a odvahu vstúpiť.

Pipi, svetobežníčka a Európanka, by neváhala. Protestovala by proti tým, ktorí klamú a zaštiťujú sa falošnou morálkou, ktorej sami neveria. Zosmiešnila by diletantov, ktorí sa pýšia svojou hlúposťou. Zastala by sa slabšieho. Dala by svoje zlaté dukáty tým, ktorí sú v núdzi.

A najmä by nešla spať vtedy, keď je to rozumné.

Radšej by si čítala. ●

O nezabúdaní

Zuzana Mojžišová

Čo sa pamäti a zabúdania týka, má to našinec zložitú. Poprieť, pochovať v hĺbinách hlavy a srdca spomienky na niektoré, najmä tie traumatické záležitosti života ho môže na čas ochrániť. Ale dosť často sa to neskôr vypomstí.

Pražské vydavateľstvo Argo prinieslo koncom roka 2025 (v preklade Anny Sedláčkovej a Inesy Pintāne) pod názvom *Litevci u Moře Laptěvů* „zápisky z vyhnanstva na Sibíri a zo života v Litovskej sovietskej socialistickej republike“. Ich hrdinkou a autorkou je Dalia Grinkevičiūtė (1927 – 1987). Aj ona možno chcela zabudnúť na všetky tie hrôzy. Ale našťastie nezabudla.

Daliu vo veku 14 rokov spolu s rodičmi a bratom nezákonne a násilne nadžgali sovietski okupanti do dobytých vagónov a vyhnali na Sibír. Na jeden z mnohých ostrovov v ústí rieky Leny, kde nikdy predtým nikto nežil a ani teraz nežije. Prízvukovať, že bola v transportoch najmä litovská vzdelaná elita národa, snáď netreba. Čítanie jej pamäti je nesmierne cenné, rozširuje obzory, no je to aj ťažká práca. Toľko je tam strašných príbehov, trpkých slov, toľko príkoria, hladu, chladu, krvi, rán, smrti! Toľko beštiálnosti. O jednom väzniteľovi zaznie: „*On je ale zbábělec od přírody, a když lidé jako on mají moc, jsou z nich tyrani. Protože vám závidí, že jste někdy žili jinak než on.*“ A oproti stojí nesmierna sila lásky a túžby prežiť.

Napriek tomu všetkému, alebo vlastne práve pre to všetko, si je Dalia Grinkevičiūtė istá, že „*na zemi je spousta zla, lhostejnosti, nenávisti, stejně jako spousta nespravedlnosti, nezasloužené krivdy, zrahy... Ale... Jsou tu i různí lidé. Lidé, kteří jsou vždy připraveni pomoci, dokonce i tobě. Jsou do dobří, spravedliví, srdeční, pokorní, citliví a neúplatní lidé. Raduj se, když takové potkáš! Pro takové stojí za to žít!*“ ●

Naša téma

Juraj Červenka

Nedávno mi pomohol kolega z Prahy. Poslal mi podrobnosti k udalostiam na vojnovnej oblohe v roku 1917. Venujeme sa rovnakej téme, pričom obaja vychádzame aj z výskumu nášho spoločného priateľa z Ríma. Len pred pár dňami sme sa s ďalším spolupracovníkom dohodli na napísaní štúdie. Žije v Maďarsku a jeho práca má medzinárodný ohlas.

Už takmer dve desaťročia sa vo svojom bádani zameriavam na problematiku prvej svetovej vojny, najmä rakúsko-uhorského letectva. Zaujímajú ma letci, ktorí sa narodili na území dnešného Slovenska bez ohľadu na ich materskú reč. Životné príbehy mladých mužov mali európsky rozmer. V rokoch 1914 – 1918 slúžili v rôznych kútoch Európy. Ich letiská sa nachádzali na miestach, ktoré dnes patria Slovensku, Poľsku či Ukrajine – ak bojovali na takzvanom ruskom fronte. Ešte viac ich pôsobilo na talianskom bojisku v dnešnom Taliansku a Slovinsku. Pár dobrodruhov lietalo nad albánskym pobrežím a lesmi rumunských Karpát.

V c. a k. letectve spoločne slúžili chlapci spod Tatier alebo Álp, z dnešnej Bratislavy či Košíc. Pražania, Viedenchania, Budapešťania aj Krakovčania, mladí muži z krajín bývalej Juhoslávie alebo Sedmohradska. Vo vzduchu sa stretali so svojimi protivníkmi – Talianmi, letcami z cárskeho a britského impéria.

Relevantné archívne dokumenty k našej téme sa nachádzajú najmä v zahraničí. Aby bol výskum čo najdôslednejší, musíme spolupracovať. K predmetu prvej svetovej vojny pristupujeme s odstupom 110 rokov. Bez zbytočných komplexov, vášní a nacionalistických nánosov. Je to téma ťažká, smutná, varovná a spoločná. Naša, európska. ●

Text Elena Akácsová
Foto Jason Mavromatis (Unsplash)

Opustiť partnerku pri lezení na vrchol, tomu sa dnes hovorí alpský rozvod. Nemusí sa to stať vo veľhorách, nie je pri tom žiadny právnik, ale je to moment, keď vzťah definitívne zomrie. To v lepšom prípade.

Posledné rande v Alpách

„Máte tu niektorá žena skúsenosť so situáciou, že vás partner nechal samú v lese, na horách alebo inde v prírode, šiel ďaleko vpredu alebo ste sa vrátili každý zvlášť?“ spýtala sa na svojom facebooku česká novinárka Silvie Lauder. Doplnila, že nemyslí na prípady, keď sa to dialo po vzájomnej dohode, ale vtedy, keď partner ženu vyslovene nechal napospas v neznámom, náročnom a nehostinnom prostredí.

Narážala na nedávny prípad v Rakúsku, kde súd udelil päťmesačný podmienený trest 37-ročnému Thomasovi Plambergerovi za nedbanlivosť, ktorou prispel k úmrtiu svojej priateľky počas výstupu na najvyššiu horu krajiny Grossglockner. Po celodennom lezení ju nechal tesne pod vrcholom vysilenú a vystavenú silnému vetru bez toho, aby ju aspoň zabalil do prikrývky a vaku, ktoré mal vo svojom batohu. Hoci ho horská služba kontaktovala, neodpovedal na správy

ani na volania. Jeho predošlá priateľka vypovedala, že aj ju pred tromi rokmi na horskej túre opustil.

Novinárku zavalili reakcie žien. Šokovalo ju, koľko z nich má takéto skúsenosti s manželmi a partnermi, o ktorých väčšina napísala, že v tejto chvíli sú to už ex-partneri. Horšie bolo, že mnohé ženy dávali k dobru historky z útleho detstva, keď ich vlastný otec v ére bez mobilov nechal niekde uprostred lesa, na zamrznutom jazere, v búrke, bez teplého oblečenia, bez mapy a jedla, ktoré niesol v batohu on.

Nie vždy to boli extrémne zážitky. Ženy popisovali aj časté skúsenosti s hulvátmi, ktorí „len“ kráčali svojím tempom ďaleko vpredu a ak na ženu (deti, slabších kamarátov) občas aj počkali, tak si pohrdlivo odfrkli, ne nechali ich odpočinúť a okamžite sa šinuli ďalej. Ozvali sa lyžiarky, bežkárky, cyklistky aj motorkárky, ktorým ich partner naveky znechutil nielen seba, ale aj samotný šport. Ozvali sa

aj cestovateľky, ktoré partner nechal bez peňazí a dokladov uprostred Paríža, na túre na Olymp, v priepasti na Madeire, na diaľnici na Floride či s deťmi v Bulharsku.

Zareagovalo aj pár mužov. Vysvetľovali, že utrpenie je nielen s vyplazeným jazykom utekať za najrýchlejším, ale aj strácať tempo kvôli najpomalším. Dá sa to pochopiť, ale túra či výlet by mali byť rovnako ako celý vzťah založené na rozumnom kompromise, dohode a empatii.

Na sociálnych sieťach sa objavilo označenie alpský rozvod pre rôzne situácie, či už úmyselného alebo neúmyselného opustenia partnerky na túre. Nejde pri ňom len o citové ublíženie a definitívne poznanie, že na partnera sa v kritických chvíľach nedá spoľahnúť. Ako dokazuje prípad z Rakúska, môže ísť aj o život.

Alpský rozvod je mimochodom názov poviedky Roberta Barra z roku 1893, v ktorej nešťastne ženatý muž v ére, keď rozvod nepripadal do úvahy, plánuje zhodiť manželku z útesu vo švajčiarskych Alpách. Pozor, spoiler – na konci mu manželka prezradí, že o jeho pláne vie, preto zavolala svedkov, roztrhne si šaty a skočí z útesu sama. Manželovi teda nikto neuverí, že ju nezabil. Podľa BBC rakúsky súd v prípade Plamberger priznal, že pri rozhodovaní zohľadnil aj masívny verejný tlak vyvolaný virálnym šírením termínu alpský rozvod.●

Prepojení

Nepozerám si albumy fotiek so zdravým Matkom, nepotrebujem sa dávkovať smútkom a bezmocnou ľútosťou. Radšej sa nastavíme a vyberieme sa spolu do mesta na kávičku.

Bola streda. Obyčajný deň. Rodičia v práci, synovia v škole. „24. september 2008. Čierny deň. Do roboty mi volali policajti. Môj desaťročný Matejko sa stal účastníkom dopravnej nehody. A bol koniec obyčajnému, krásnemu životu. Mali sme krátko pred rodinnou dovolenkou v Grécku,“ konštatuje s odstupom rokov mama Mirka. Žena, ktorá do bodky svoj život obetovala mladšiemu synovi.

Domov to mal už len dvesto metrov. Pri prechádzaní cez priechod pre chodcov sa naňho vyrútilo auto. Devätnásťročný vodič, rozvážajúci pizzu, v stokilometrovej rýchlosti zmietol školáka z cesty. „Mateja odhodilo na chodník, kde hlavou vrazil do obrubníka. Previezli ho do nemocnice v Banskej Bystrici s ťažkým opuchom mozgu, v hlave mal množstvo úlomkov skla, k tomu zlomená noha,“ opisuje tragické momenty Mirka.

Prognózy lekárov nič dobré nevesťili. „Ak sa vraj aj preberie, čaká ho život na prístrojoch,“ spomína. Chlapcov stav bol fatálny, záchranári ho museli oživovať, vrtuľník ho transportoval do nemocnice, kde bol dlhých osem mesiacov v kóme. A statočná mama mu bola celý čas nablízku. Nepripúšťala si koniec. Išla ako robot, nevnímala nič okolo seba. „Matej bol na prvom mieste. Keď začal pohybom očí dávať najavo, že o nás vie, bola som šťastím bez seba. Myslela som si, že sa všetko na dobré obráti. Nevedela som, že je to len presun z hlbokkej do bdelej kómy.“

Mirka odišla z práce. Zostala na opatrovateľskom príspevku a tak tomu je dodnes. Neľutuje ani na sekundu. Je vďačná, že Matej žije. Aj keď je odkázaný na celodennú starostlivosť. Pri

pohľade na dnes už 27-ročného Mateja si nechce ani spomínať na obdobie, keď chlapec nehybne ležal s trachestómiou, odkázaný na PEG, čiže hadičku zavedenú cez bruško priamo do žalúdka, cez ktorú prijímal potravu a keď zaňho dýchal dýchací prístroj.

„Aj keď som nepočúvala žiadne optimistické správy a nikto mi nedával nádej, môj vnútorný hlas mi našepkával, že zabojujeme a dáme to. Nestavala som si vzdušné zámky, ale bola som presvedčená, že láska naozaj hory prenáša a môj chlapec nezostane bezvládnym tvorom.“ Keď jej primár na ÁRO povedal, aby sa pripravila na ťažkú budúcnosť s ležiacim a mentálne postihnutým synom, pomyslela si svoje. „Jeho slová mnou len preleteli. Jedným uchom dnu, druhým von.“

Aby toho nebolo málo, Mirkinе manželstvo sa rozpadlo. Otec tragédie neuniesol, takže zostala na všetko sama. Širšia rodina pomáhala predovšetkým so starším synom Tomášom, ktorý mal v čase tragédie pätnásť rokov. „Tomáško bol na vedľajšej koľaji. Nemala som na výber. Keď nás prepúšťali z nemocnice, začalo sa s intenzívnymi rehabilitáciami. Iný liek pre Mateja neexistoval, len cvičením prebúdzat nervy, svaly, vrátiť ho medzi nás v čo najlepšej forme. Bolo mi jasné, že musím zabudnúť na šibala, ktorý kope do lopty, behá a robí si, čo chce. Mojm cieľom bolo zbaviť ho peg-u, naučiť ho prehŕtať, sedieť, piť, jesť aj bicyklovať.“

Po roku ale aj Mirkinе telo povedalo dosť. „Zrútila som sa. Išla som ako robot a zrazilo ma to na kolená. Nehanbím sa priznať, že som vyhľadala psychiatra a naordinoval mi antidepresíva. Ak by som sa nepozviechala, bol by koniec. So mnou aj s Matejom.“

Po prvom pobyte v Kováčovej sa presunuli k intenzívnym rehabilitáciám do Adeli Medical Centra v Piešťanoch. Tam Matejovi odstránili peg a chlapec sa pol roka po lyžičkách učil jesť kašičky. „Absolvovali sme niekoľko mesačných pobytov. V režime mesiac rehabilitácie, mesiac pauza doma. Progres bol obrovský. Veď Maťo sa tam naučil sedieť v stoličke. Kto nezažije, nepochopí. Neskutočnú radosť som cítila.“

S finančne nákladnými pobytmi pomáhali všetci – rodina, príbuzní, zbierky. Doma nesmeli prestať s rehabilitáciami. K Maťovi chodili fyzioterapeuti, Mirka neustále študovala a hľadala možnosti, ako synovi pomôcť. V Prahe podstúpil Ulzibat metódu – špeciálnu operáciu svalov,

Prispieť môžete aj naskenovaním tohto kódu z vášho mobilného bankingu.

Text Lucia Bucheňová

Foto Alan Hyža

rehabilitáciu v Adeli, Maťo sa tam vždy posunul o kus vpred, pookreje tam aj mentálne. Nie je mi komfortné prosieť o pomoc, ale nič iné mi neostáva. Maťo svoj boj o život vyhral a ja mu ho musím a chcem skvalitňovať čo najviac.“●

ktorá uvoľňuje stuhnuté svaly, aby sa človek mohol lepšie hýbať.

Po piatich rokoch Mírka s hrdosťou ukázala svojho vtedy 15-ročného syna primárovi z ARO. Maťko mu z vozíka podal ruku a úklonom ho pozdravil. „Primár nechápal. Vraj ako som to docielila, veď malému funguje len polovica mozgu. Pyšná som bola na Maťka veľmi. Neskutočný bojovník a hrdina to je.“ Sedí, vie sa napiť z pohára so sosáčikom, sám dokáže zjesť croissant a dokonca jazdí na trojkolesovom bicykli. „Sme nerozlučná dvojka. Ale ponorku nemáme. Maťko rád kreslí, sleduje si svoje programy na počítači. Síce nerozpráva, ale silno artikuluje. Dohovoríme sa. Rozumie všetkému, čo mu poviem. Pravá strana je na tom horšie ako ľavá, ruky mu trochu tancujú ako po porážke, ale dobre nám je.“

Po ôsmich rokoch si aj Mírka našla svoj priestor. Pochopila, že točiť sa len okolo hendikepovaného syna nemôže. „Našla som sa v šperkoch. Sama ich navrhujem a vyrábam. Baviť ma to. Je to pre mňa terapia prácou. K tomu som si pridala rýchlu chôdzu. A teším sa z maličkostí. Áno, určite by bol náš život iný, keby... Ale načo to rozoberať? Nepozerám si albumy fotiek so zdravým Maťkom, nepotrebujem sa dávkovať smútkom a bezmocnou ľútosťou. Radšej sa nastavíme a vyberieme sa spolu do mesta na kávičku. Maťko je mentálne na úrovni možno dvanásť-ročného chalana, no opakujem, vďaka Bohu za to. Či som šťastná? Jasné, že áno. Každý deň môžem objasť a pobožkať svojho syna, lásku môjho života.“

Mama, ktorá vie, že viac pozornosti sa ušlo mladšiemu synovi, mala po nehode na staršieho syna minimum času. „Zanechalo to na ňom stopy. Zdravý súrodenec to má veľmi ťažké, ale postupne sme si všetko vykomunikovali. Lúbime sa ako kone. Dnes je ženatý a verím, že ho čaká krásny život.“

Pomoc, ktorú Maťo potrebuje, sú znova rehabilitácie. Nemôže stagnovať. S chodítkom dokáže prejsť pár krokov a cieľ je jasný. Kráčať stabilnejšie a o pár metrov viac. „Naozaj nemám odkiaľ zobrať peniaze na kvalitnú

↑ Mama a syn. Obaja dokázali nemožné a tešia sa z každého nového dňa.

Časopis NOTA BENE poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a ľuďom so znevýhodnením. Nie vlastnou vinou sa ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Mateja s mamou Mirkou osloví. Aj váš príspevok sa použije na rehabilitácie pre Mateja. Ďakujeme!

Číslo účtu IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205,
(Primabanka) SWIFT: LUBA SKBX.

Názov účtu: Medzi nami, pripíšte poznámku – Matej.

Kontakt na OZ Medzi nami: 0905 910 827 alebo
0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

autor: Pavol Surovec	knockout	cicavec z pralesa	nezbední (pejor.)	hnedožlté farbivo	povrchová baňa	zn. abvoltu	Pomôcky: AMAKI, IVES	vyhlásim za neplatné	nočný dravý vták	polo- drahokam		škvrnitá mačkovitá šelma	nápev (hud.)	opaky nocí
naša kofeínová limonáda							exmetropola Barmy					súlod (kniž.)		
1. časť tajničky							umelý hodváb					nemecký neurčitý člen		
												kus poľa (zast.)		
	belgický spevák	hra v tenise				opatrovníci (práv.)								
		požíval				hlboký muž. hlas								
vyhynutý kočovník					existoval				habkaj				americký hudobný skladateľ	štát v Afrike
					amer. vesm. agentúra				myšiak					
španielsky šľachtický titul				mrazená pochúťka						neodborník				
				množstvo ľudí						Slovenský červený kríž				
meno Caponeho			nemecký určitý člen			žiara, lesk					trhá (kniž.)			
			kórejská dynastia			ruský súhlas					okrem iného (skr.)			
blato (expr.)						2. časť tajničky								
plod olivovníka						sídlo v Japonsku						zvrtné zámeno		

Vylúštenie z minulého čísla: Kto má zdravie, má nádej, a kto má [nádej, ten má všetko]. – Thomas Carlyle

Úspech je súčet malých snáh [...]. – Robert Collier

			1	5		9		
7	6	1						
	5					4		
			3		5		4	6
	4			9			2	
8	3		6		1			
		3					9	
						2	3	1
		9		3	2			

griddlers.net

		5			6	9	3	
3			9		1			
9					3			8
8	2	6		3			5	
			8		2			
	5			9		4	8	2
6			3					5
			4		8			7
	7	8	2			6		

griddlers.net

KÓDEX PREDAJCU SOCIÁLNEJ SLUŽBY

- Predajca nosí preukaz so svojim registračným číslom a fotografiou na viditeľnom mieste.
- Predajca ponúka časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
- Predajca ponúka časopisy na určenom mieste uvedenom na jeho preukaze.
- Predajca ponúka časopisy za odporúčaný príspevok uvedený na titulnej strane časopisu.
- Predajca ponúka časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
- Predajca sa zdržuje na svojom mieste bez detí do 16 rokov.
- Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie, svojich zručností a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
- Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatočník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

KÓDEX PRISPIEVATEĽA

- Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
- Prispievajte na časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze predajcu.
- Neprispievajte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
- Časopis, na ktorý ste prispeli, si prosím zoberte so sebou.
- Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnoťte tak, aby sa nedal znova ponúkať.

BRATSK

Musíme sa porozprávať...

Bratislavský knižný festival Bratislava Book Festival 2026 27.—31.5. Staré Mesto

MESAČNÍK NOTA BENE, 24. ROČNÍK, 5/2026

Redakcia: Šéfredaktorka: Jana Čavojská, jana.cavojaska@notabene.sk, 0903 546 742. Redaktorka: Petra Vrablicová, petra.vrablicova@notabene.sk. Vizualný koncept: Denisa Šířová & Martin Jenča (Milk). Sadzba a zalomenie: Martin Mistrík. Vizualný editing: Jana Liška Schmidt. Korektúra: Mária Beňachová Rišková.

Vydavateľ: OZ Proti prúdu, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 59 62, notabene.sk. IČO: 360 68 781, IČ DPH: SK 202 158 5731, číslo účtu IBAN: SK21 1100 0000 0026 6347 5014, BIC (SWIFT): TATRSKBX. Registrácia na MV SR dňa 20. 3. 2001, číslo spisu: VVS/1-900/90-17945, na MK SR pod číslom EV 3665/09 ISSN 1335-9169.

PROTI PRÚDU: Štatutárna zástupkyňa: riaditeľka Nina Beňachová 0908 434 826. Finančné oddelenie: Daniela Žideková 0911 209 559.

Program BÝVANIA NOTA BENE: Terénny tím podpory predajcov: koordinátor Peter Kadlecík 0907733388, Robert Olejár 0917526158, Ivan Scholtz 0905440764, Michaela Kukučka 0908293233, Monika Miková 0905952471. Sociálni pracovníci: koordinátorka Lucia Frimmelová 0905440878, Erik Kapsdorfer 0905440946, Dagmar Korentsy 0908229830, Kristína Nagyová 0915985640. Distribúcia: Barbora Sekelská 0915779746, Peter Kováč 0908986603.

Program BÝVANIA NOTA BENE: koordinátor Ivan Lorenec 0908062194, Barbora Žiaranová 0905595520, Rebeka Sekulová 0908268034, Mária Teley 0905440887, Alexandra Lukačovič Senajová 0911654411, Dagmar Gurová 0917337235. Sociálna nájomná agentúra: Petra Groschová 0905812175.

Program Advokácia: Nina Beňachová 0908434826. Emaily: meno.priezvisko@notabene.sk

● Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebaúctu, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Úlohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.

● Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavu. Pri registrácii dostane 4 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,40 € a predáva za plnú sumu 2,80 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím, informujte nás alebo partnerskú organizáciu.

● OZ Proti prúdu v rámci integratívneho projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningy, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kupónového motivačného sociálneho obchodu, príspevky na lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývania a úradných záležitostí, úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korešpondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.

● OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systémové a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe. Viac na notabene.sk.

ORGANIZÁCIE ZABEZPEČUJÚCE REALIZÁCIU INTEGRAČNÉHO PROJEKTU NOTA BENE NA SLOVENSKU

Bratislava (od roku 2001): O. z. Proti prúdu, vydavateľ NOTA BENE, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 59 62, poradcovia@notabene.sk, notabene.sk

Banská Bystrica (2003): Sociálno-charitatívne centrum Ivana Šedibu, prevádzkovateľ: Územný spolok SČK, Pod Urpínom 6, 974 01 Banská Bystrica, Bc. Erik Kováč, 0904 211 211, socialne.bb@redcross.sk

Bardejov (2017): Centrum sociálnych služieb, Toplianska 9A, 085 01 Bardejov, Bc. Mária Chocholáková, 0901713903, seniorcentrum.bardejov@gmail.com

Čadca (2006): Dom charity sv. Gianny, prevádzkovateľ: DCH Žilina, Kukučínova 4, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčková, 0918874839, 041/4324088, dchgianna.ca@gmail.com

Galanta (2003): Centrum pomoci človeku, prevádzkovateľ ADCH Trnava, Hlavná 997/14, 924 01 Galanta, Petra Penzešová, 0948632483, petra.penzešova@charitatt.sk

Holíč (2009): Azylový dom Emauzy, J. Čabellku 3, 908 51 Holíč, Mgr. Hana Šafránková, 034/6683110, emauzy.holic@gmail.com

Hlohovec (2009): Armáda spásy, Pribinova 51, 920 01 Hlohovec, Milan Hyll, 0940438130, milan.hyll@armadaspasy.sk

Košice (2003): Charitný dom sv. Alžbety, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Bosáková ul., 040 01 Košice, Martina Kochová, 0910842182, martina.kochova@charita-ke.sk

Levice (2005): O. z. Miesto v dome, Kpt. Nálepku 125, 934 01 Levice, Mgr. Ľubica Prištiaková, 036/6221586, mvd@miestovdome.sk

Liptovský Mikuláš (2010): Mestský úrad Liptovský Mikuláš, Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš,

Mgr. Veronika Bániková, 044/5565324, veronika.banikova@mikulas.sk

Malacky (2006): Azylové centrum Betánia, prevádzkovateľ: N. o. Križovatky, Ľudovíta Fullu 16, 901 01 Malacky, Lukáš Krchnák, 034/7722457, centrumbetania@gmail.com

Nitra (2003): Dom charity sv. Rafaela, prevádzkovateľ: DCH Nitra, Štúrova 57, 949 01 Nitra, Mgr. Andrea Rončková, 0907451771, 037/6523028, rafael.charita@gmail.com

Nové Zámky (2022): Mestský úrad Nové Zámky, Hlavné námestie 10, 940 02 Nové Zámky, Róbert Kuki, 0905900573, robert.kuki@novezamky.sk

Piešťany (2005): ZSS Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Eva Papšová, 0915400577, 033/7727687, domum@piestany.sk

Poprad (2005): ZSS pre občanov bez prístrešia, Levočská 4051/55, 058 01 Poprad, Ing. Marcela Michalková, 0910890488, 052/7724209, marcela.michalkova@msupoprad.sk

Prešov (2023): Podaj ďalej, o. z., Hlavná 73, 080 01 Prešov, Tatiana Vaškova, 0947975909, podalej@gmail.com

Svidník (2016): Spoločnosť priateľov detí, mládeže a rodín Svidník, Dlhá 505/9, 089 01 Svidník, Valéria Kurillová, 0917673107, info@spodmar.sk

Trenčín (2016): ISKRA Trenčín, Dolný Šianec 1, 911 01 Trenčín, Lujza Roderová, 0905983099, roderovalujza@gmail.com

Trnava (2006): ADCH Trnava, Hlavná 43, 917 01 Trnava, Peter Mlynský, 0940602151, peter.mlynsky@charitatt.sk

Vranov nad Topľou (2009): Charitný dom pre mládež, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Ľučna 812, 093 01 Vranov nad Topľou, 0903982906, 057/4431578, chd.vranov@charita-ke.sk

Žilina (2003): Dom charity sv. Vincenta, Bratislavská 423/27, 010 01 Žilina, Mgr. Jana Kadašiová, 0918314197, 041/7244795, spdchvi@charitaza.sk

Čo sa udialo s vašimi peniazmi, kým ste dočítali poslednú stranu?

Keď ste si toto číslo kúpili, váš predajca získal peniaze na jedlo, lístok na MHD alebo nocľah v ubytovni. Je to konkrétna pomoc, vďaka ktorej zvládol dnešný deň o niečo dôstojnejšie. A za to vám z celého srdca ďakujeme.

Realita života na ulici je však náročná a čím dlhšie je človek bez domova, tým ťažšie sa z nej dokáže dostať. Okrem hmotného nedostatku musí prekonať bariéry, ktoré nie sú vždy len finančné. Po dlhom pobyte na ulici často stráca schopnosť zorientovať sa vo veciach, ktoré sú pre iných úplne samozrejmé. Zarobiť pár eur na jedlo je jedna vec, nájsť si ako človek bez domova finančne dostupný prenájom je výzva, ktorú by bez pomoci nezvládol takmer nikto.

Preto hľadáme nájomné byty za zvýhodnené ceny, ktoré si naši klienti môžu dovoliť. Sme styčným bodom pre prenajímateľov a sociálnou, administratívnu a technickou podporou pre klientov. Aktuálne sprevádzame **viac ako 36 ľudí v 25 bytoch**. Pomáhame im vrátiť sa k veciam, ktoré človek bez skúsenosti s bezdomovectvom robí automaticky, no v náročných podmienkach ulice idú do úzadia – ako je hospodárenie s peniazmi, varenie vo vlastnej kuchyni či zvládnuť obyčajné ticho a samotu za vlastnými dverami, ktorú po celé roky na ulici nezažijete.

Dostupné nájomné bývanie je jedinou cestou, ako bezdomovectvo ukončiť natrvalo. Popri tom neustále pracujeme na systémových zmenách, aby život na ulici nebol pascou, z ktorej niet návratu. Tieto procesy trvajú mesiace a stoja peniaze, ktoré predaj časopisu nepokryje. Ak považujete našu prácu za užitočnú, **staňte sa naším podporovateľom**. Dá nám to možnosť lepšie plánovať a systematickejšie rozvíjať naše aktivity. Naším klientom tak dávate istotu, že sa budú mať vždy na koho obrátiť.

Kúpou časopisu pomáhate niekomu prežiť deň. Finančnou podporou im odomykáte dvere k stabilnému a bezpečnému domovu.

Darovací formulár
nájdete na

notabene.sk/chcem-darovat

NOTABENE

